

Nagyenyedi mementő

Nem könnyű feladat 2006-ban, jó másfél évszázaddal, egész pontosan 157 évvel, az események után Enyed pusztulásáról megemlékezni. 1849. január 8-a és ezt követően 9–11-e Enyed gyásznapi, azokban pedig a borzalom, a gyilkolás, a fagy- és éhhalál rettenetes – nemzedékek emlékezetébe íródott, majd történelemmé jegecesedett – eseményei. Nehéz ma erről kendőzetlenül, a jó cél érdekében visszafogottan, szót ejteni. Egyrészt ott van az enyedi várfal alatti sáncban nyugvó, ártatlanul lemészárolt nyolcszáz tetem, és ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az enyedi magyarság szórvány helyzete. Az ezt irányító és különböző tisztségeket betöltők éppen a meg nem alkuvás, de a többség jó érzésű vezetőivel való együttműködés révén érték el azt, hogy ma háromnyelvű városjelző tábla látható a bevezető út mentén. Ami ugyan jelkép csupán, de mögötte egy kialakuló együttélési képlet sejlik fel. Éppen ezért arra kértem a velünk egy gondolkodású többségeket, akikhez ennek a megemlékezésnek a híre eljut, hogy ne gondolják: mi is a kommunisták gondolkodásmódjával az ivadékokat is felelőssé tesszük a felmenőkért, hanem éppen azt hámozzák ki szavaimból, hogy magyar nemzedéktársaimtól kérem számon a múlthoz való hűséget és a mártírok iránti kegyeletet. Már a 19. század végén szová tette Szilágyi Farkas enyedi parókus lelkész, az események egykori szemtanúja és megörökítője, hogy milyen feltűnően csökken a január 8-i templomi ünnepeken való részvétel.

Historia est magistra vitae – a történelem az élet tanítómestere – tartja a latin bölcsesség. Ezért a történelmi tényeket elhallgatni nem szabad, okulni kell belőlük, értelmezni őket pedig bölcsen, a kor függvényében kell. Köztudott, hogy az enyedi tragikus események negatív főszereplői Axente Sever szabadcsapatai, de ahhoz, hogy a románságot az osztrák kormány a magyarok ellen lázíthassa, bizonyára döntően hozzájárult a románság nemzetiségi és gazdasági helyzete. Sajnos ezt a tanulságot az 1920 előtti magyar politika sem értékesítette.

De térjünk vissza az 1848-as eseményekhez. A magyar nemzetiség megszilárdításáért folyó küzdelemben Alsó-Fehér megye és Enyed vitték a vezető szerepet – írja Szilágyi Farkas a 19. század első felére utalva. Az erdélyi magyarok, élükön az Alsó-Fehér megyeiekkel nagy lelkesedéssel csatlakoztak az unióhoz, mely kimondta Erdély és az anyaország egyesülését. Ennek ellenlépéseként a szebeni osztrák parancsnokság felbízta az erdélyi románságot, hogy magukat 1848. szeptember 16-án önálló nemzetnek nyilvánítsák. A balászfalvi gyűlésen Schurber osztrák tábornok megígérte, hogy 10 000 fegyvert ad a román nemzetőröknek. Az Enyed-vidéki magyarságot aggodalommal töltötte el a románság fegyverkezése, akik falvak-szerte lándzsakészítéssel foglalkoztak. Enyed megtelt magyar menekülőkkel.

Az Axente Sever és Simion Prodan vezetése alatt álló csapatok, 1849. január 8-án mintegy 4000 fegyvertelen embert rohantak meg Enyeden. Éjjel gyönyörűen tiszta volt az égbolt, de 30 °C hideg dermesztette a levegőt. Axente Sever este 10 óra körül

feleskette Csombordon lévő táborát, hogy az elpusztítsa Enyedet. Emberei a Szentkirályi (ma Creangă) utcán és a Várad-kert felől, a mai vasútállomás irányából, a Magyar (ma Transilvania) utca alsó végéből nyomultak előre. Az első épület felgyújtása után „kezdetet vette a lövöldözés, az ablakok és kapuk betörése, a rablás és ordítozás, a megtámadottak rémes sikoltozásai és jajveszékélései, olyan pokoli lármák, melynek hallatára az ember testében a vér megfagyott” – írja Szilágyi Farkas. Hogy milyen méretű lármák voltak Enyeden, arról fogalmat alkothatunk abból, hogy az a 22 km-re lévő Mihálcfalvaig elhalaltszott, ahol a Zérics-tetőről nézték Enyed égését. A felvert lakók többsége, felső ruháját hátrahagyva menekült, ha tudott az erdők irányába. Az utcákra tódultakat lelőtték, lándzsával leszúrták, vagy fesszékekkel, vasvillával, dorongokkal verték agyba-főbe. Utóbbiak egy része leírhatatlan szenvedések között még napokig vonaglott. Nem részletezem a leírt borzalmakat, mert nem célokom ma a tetemrehívás. Csak tényként említem, hogy az égetés és gyilkolás 9-én vált általánossá és 10-én érte el a tetőpontját. Az egyéni tragédiák közül Viskóczi Henrik minorita házfőnök szenvedéseit említem csupán meg, mert tanulságos. Ő a rendházat odahagyva Prodan prefektushoz sietett, hogy az ígéretéhez híven védje meg a várost. Hazamenet súlyosan megsebesítették. Ő így ír erről: „Magam valék első áldozata a gyilkosoknak, kik is fejemen öt halálos sebet ejtven, két ujjamat levágva és két szuronyszúrással az oldalamat majd halálosan kilyukasztva, félholtan a földre hirtelen leterítettek, és minden ruhától levetkőztetve, hét lövéssel idvezlettek.” Keresésére indult papjai vitték ebben az állapotban a rendházba.

Itt, ebben a templomban, ahol megemlékezünk, feldöntötték és összetörték az úrasztalát, hasonlóan az orgonát és a padokat, leszaggatták a karzat szép vasrostélyát, betörték az ablakokat. Mindezek után a tribunok véres patájú lovaikkal keresztül lovagoltak a templomra. Felgyújtották a papilak magtárát, a professzori és a harangozói lakot, a toronyban szétrombolták az órát.

A minorita rendházba január 9-én törtek be. 10-én, az ebédlőben halálos sebekkel fekvő házfőnököt a rablók behatoló csapata egy becei magyar vezetésével – ismétlem egy magyar vezetésével – újólág ütlegelni kezdték, és még egy, a nyolcadik golyót eresztették belé. Isten azonban nem engedte meghalni, előbb a majorosnál bujtatták el, majd székereken menekítették Tordára. Dél körül Nemeş Ioan tribun kinyitatta a templom ajtaját, belovagolt a templomba, kizavarta az odamenekülteket az utcára, ahol azokat halomra gyilkolták. A rablók összehasogatták a szentek képeit, nem kímélték az oltárt és az orgonát sem. A rendházban megbújt nőket felső ruháiktól megfosztva, mezítláb, vérző testtel, tört tagokkal, némelyeket síró csecsemőjükkel a karjukon üzték ki az udvarra és piacra, hogy ott fagyjanak meg és pusztuljanak el. Félszázat tesz ki a szobákból kiüzöttek és legyilkoltak száma, nem számítva azokat, akiket a templomból kikergetve öltek meg. Leégett a templom fedele és a rendház is, kivé-

ve az északi szárnyat. A templom padlásán megbújt férfiak úgy menekültek meg, hogy 11-én este megérkeztek Tordáról és Kolozsvárról a felmentő csapatok, melyek addig Kolozsvár védelmére hivatkozva Enyedet a többszöri segélykérés ellenére a sorsára hagyták.

A történelmi igazságnak azonban mindkét oldalra rá kell világítanunk. A rablók között nemcsak a felbujtatott románok találhatók meg, de magyarok is. Szilágyi Farkas szándékosan nem akarja leírni ezeknek a nevét, hogy családjukat ne bélyegezze meg. Ugyanakkor szépszájú nemes lelkű, a magyarokkal együtt érző románról emlékezik meg. Raducz Ioan kereskedőnél számtalan magyar húzta meg magát és vészelté át az eseményeket. Hirceaga Ioan, egyszerű zsellér, bátran oltalmazta a hozzá menekülteket, és amikor ez már lehetetlennek tűnt, ökörfogatával szállította őket és vezette a hozzá csatlakozókat Csombordra. Ott egy Nicodim nevű emberre bízta védenceit, akik így meg is maradtak. Maier Ioan tompaházi görög katolikus pap, amikor egy tribun az agg Bernád Péter nyugalmazott kapitányt főbe akarta löni, puskaaggal olyan ütést mért a támadó hátára, hogy fegyvere kettétört. Az idős úr megmenekült. Voltak más nemes és lélekemelő cselekedetek is. Egy növendék lány testén a legelső ruhadarabot is ronggyá tépték. Egy támadó ezt látván azonnal női ruhadarabot kerített és átadta a szerencsétlen lánynak. Más esetben is románok öltöztettek fel asszonyokat és gyermekeket, hogy meg ne fagyjanak. Magát a még gyermek Szilágyi Farkast is egy román asszony, szinte az életét kockáztatva védte néhány napig, míg jobbnak látta a gyermeket menekülésre bírni. Vagy harminc menekültet egy tribun vezetett Felenyedre, ahol román családok gondjaira bízta őket. Nem is bántotta azokat senki. Maga Prodan prefektus sem volt híve az öldöklésnek. Megpróbálta embereit a rendcsinálásra buzdítani, nem sok eredménnyel. Sejtette Enyed tragikus sorsának bekövetkezését, ezért a szemtanú szerint levert és gondterhelt volt. A végén azonban beadta a derekát. Ha most megemlékezünk az áldozatokról, akkor gondoljunk hálával azokra a jóérzésű románokra is, akik segítették a túlélőket.

Mi a tanulság mindebből mára? Az erdélyi románok és magyarok századok óta élnek egymás mellett. Akarva nem akarva ez olyan társadalmi helyzet, mellyel mindkét részről számot kell vetni. Nem szabad a múlt hibáinak megismétlődnie. Egymásra vagyunk utalva. Ne álmódozzunk arról, hogy belső problémáinkat majd külföldről oldják meg. Csak egymást támogatva, egymást erősítve teremthetünk meg egy – hadd használjam a divatos kifejezést – Európába illeszkedő Erdélyt. A transzszilvanizmus nemcsak a magyarságnak, hanem az itteni románságnak is ősi forrásvíze. Ebből kell közösen táplálkoznunk. Ez nem jelenti sem a magyarok hűtlenségét az anyaországhoz, sem a románokét Romániához. De van valami, ami közös kincsünk, az hogy mindnyájan erdélyiek vagyunk. Éppen erdélyiségünk révén hiányolunk országos szinten lényeges eredményeket. Ezért kérjük számon saját vezetőinktől a be nem váltott ígéretek. Együtt az autonómiáért! – hangzott a választási jelmondat. Ezzel szemben még a kisebbségi törvény megszavazása is késik, úgyszintén az állami magyar egyetem létrehozása. A síkszeredai főkonzulátus megnyitása sem hazai

vívmány, hanem kormányközi egyezmény. Hosszú volna a veszteséglista felsorolása és értelmetlen is volna. Minthogy talán az is az, ha kitérek a magyar kormány ügynevezett gondoskodására a nemzeti vízum által. Mitől nemzeti? Bárki kérheti, aki meghívó levelet kap, de sem munkavállalásra, sem orvosi ellátásra nem jogosít.

Ma Fehér megye példát mutat az ésszerű kisebbségi politikára, az emberséges román–magyar együttélés lehetőségére. Magyar alprefektusunk van és magyar Enyed alpolgármestere, noha a magyarság számaránya nem éri el nálunk a 20%-ot. Ma talán már senki sem háborodik fel, ha az enyedi polgármesteri hivatalban magyar szót hall. Nem akarom a helyzetünket egyöntetűen rózsaszínűre festeni, de az elmondottakat biztató kezdetnek tartom. Következetesen, meghátrálás nélkül, de megértésre törekedve kell Erdélyben magyarnak lennünk. Ne adjuk fel magunktól azokat a védőbástyákat, melyek feladására nem kényszerít senki. Hogy egy valós tényről említsek, abban a templomban, melyből a tribun lovon üzte ki az odamenekülteket, a magyar elem lassú elsorvadásának vagyunk tanúi. Az egykori becei magyar magatartás kísért? Maradjunk hűek magunkhoz akkor is, ha őszinte testvérkezet nyújtunk másoknak. Éppen megmaradásunk érdekében.

Talán eljön egyszer az az idő is, amikor az enyedi áldozatokért hivatalosan is elnézést kérnek. Ha a katolikus pápa megtette ezt a debreceni nagytemplomban a protestáns gályarabok esetében, akkor talán a feltételezés sem naiv képzelgés, mivel egykor a felekezeti ellentét sem volt kisebb, mint a nemzeti. Ezért az enyedi várfal alatt örök álomban nyugvókhoz így szólók: nyugodjatok békében. Mi itt élők mindent megteszünk azért, hogy emléketek ne hamvadjon el utódaitokban. Az emlékezés a nektek kijáró gyertyaláng, nem szabad, hogy kialudjon. E fogadalommal helyezzük a kegyelet koszorúját sírotokra. Imádkozzatok érettünk az örök hazában. Ámen.

CSÁVOSSY GYÖRGY

A nagyenyedi vártemplom

Koncert a magyar zenéért

A történelmi Magyarország minden szegélyére eljut a Határon túli magyarok zenéje koncertsorozat. Kolozsváron január 19-én került sor a rendezvényre az Állami Magyar Operában. A rendezvény célja, hogy a Felvidéken, Kárpátalján, a Vajdaságban és az Erdélyben élő magyarokhoz eljuttassák az anyaországban megjelent, kerek hetvenöt lemezkiadótól ajándékba kapott audio CD-t. Az ötlet gazdája és egyben megvalósítója Böszörményi Gergely, a magyarországi Periferic Records lemezkiadó igazgatója, szeretné lehetővé tenni, hogy a térségben szétszórva élő magyarság megismerhesse egymás zenéjét. Természetesen nem a kereskedelmi televízió- és rádióadók által sugárzott dalocskákról van szó, hanem a zeneileg és tartalmilag sokkalta igényesebb zenekarok, együttesek alkotásait szeretnék bemutatni Komáromtól Kolozsvárig. Az ajándék CD-ket a kolozsvári Sapientia egyetem könyvtárában helyeznék el, ezáltal biztosítva a széleskörű hozzáférhetőséget. A református egyház segítségével történő CD-adományozással Böszörményi Gergely szeretne hagyományt teremteni, ami az új kiadványok eljuttatásán keresztül lehetővé tenné a választék folyamatos bővítését.

A koncertsorozat kolozsvári állomásának első felépője a Felvidékről érkezett Bástya citerazenekar volt. Annak ellenére, hogy a felvidéki népzene a hazai közönség nem nagyon ismeri a dallamok mégis ismerősnek tűnhettek bárki számára, hisz Az így kell járni és a Nem akar az ökörcsorda legelni kezdetű nótákat hazai tájakon is húzzák. A mátyusföldi vaska (azaz a vizesvödörhordó rúd) táncok nálunk az igencsak cifra legényesnek felelnének meg, a dallamok is hasonlóak. Hogy a hazaiakról se feledkezzenek meg, a Bástya elpengetett még néhány szatmári dalt (Rózsa Sándor szereti a táncot), majd Mátyás király által sűrűn látogatott Gömörből hozott bordalokat hallhatott a közönség.

A Tüske zenekar és Müller Borbála a műsor hazai részét képviselték, és harmonikán, brácsán, bögön és hegedűn húzták a talpalávalót – a Tüskét már táncosok is kísérték, főként a választúti dalok alatt. Sajnos az egész este alatt betegeskedő hangosítás miatt alig hallatszott Müller Borbála kivételesen szép hangja. A Tüske főként mezősegit, szaporát és legényest játszott, mindenféle hozzáfűzést nélkülözve, ami talán nem ártott volna a hallgatóság általános népzenei műveltségének.

A harmadik fellépő zenekar a budapesti Misztrál együttes volt. Azok számára, akik nem ismerik a főként megzenésített verseket játszó együttest, nehéz lenne elmagyarázni, hogy milyen műfajú zenét is játszanak. A középkori illetve népzenei alapra kicsit az Ákos zenevilágát idéző dallam kerül, néhol hobosra, néhol Jethro Tullusra véve. Egyszerűbben fogalmazva: szokatlan hangzású együttes a Misztrál, ám ha a hallgató rövid ideig odafigyel zenéjükre, akkor minden biztonnyal fülbemészónak fogja találni azt. Megjelenésük egy kicsit az ősmagyarokat idéző, de azoknak, akik Balassi Bálint költeményeit játsszák, nem áll rosszul. A versek válogatásából látszik, hogy a zenekar tagjai nemcsak a zene, hanem a költészet szerelme-

Programfüzet

sei is. Az előadott művek közt szerepelt Kosztolányi Rapszódiaja, Dsida Kéne valakije, de Juhász Gyula Dózsa feje című költeménye, vagy a Tóth Árpád-csohorhoz is nagyon szép és cizellált dallamot komponált a Misztrál, ezáltal még a kezdetben idegenkedő idősebb közönséget is meggyőzve tudásukról.

KISS BENCE

A Misztrál együttes

XI. Partiumi Honismereti Konferencia

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlék-hely Bizottság szeptember 9–11. között szervezte meg a XI. Partiumi Honismereti Konferenciát, Zombolyán, Temes megyében.

Az ünnepi megnyitó közös volt az ugyanitt megrendezett Magyar Polgármesterek Találkozójával. A Szózat eléneklése után Dukrét Géza, a PBMEB elnöke üdvözölte a tagságot, a meghívott vendégeket és a polgármestereket. Bessenyei István, nyugalmazott lelkipásztor rövid áhítatot tartott, majd a következők köszöntötték a konferenciát: Kaba Gábor, Zombolya polgármestere mint házigazda, Magyar Attila, az RMDSZ helyi szervezetének elnöke, Toró T. Tibor, RMDSZ parlamenti képviselő, Halász Péter a Honismereti Szövetség elnöke, Káldy Gyula, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal osztályvezetője.

A Fényes Elek-díjak ünnepélyes átadása következett. Díjat kapott Kupán Árpád történész, Kordics Imre helytörténész Nagyváradról és Ujj János történész Aradról. Az idén rendhagyó módon, díjat kapott Balazsi József, Érsemjén polgármestere, példamutató hagyományörző és hagyományteremtő tevékenységéért. Szent László-émlékplakettet kapott Halász Péter, a Honismereti Szövetség elnöke, a két egyesület közötti kitűnő kapcsolat ápolásáért. Tízen kaptak emléklapot a helytörténeti kutatásban és a szervezeti életben kitűnő tevékenységért.

Az első előadást Kaba Gábor tartotta Zombolya történetéről és jelenéről. Majd a következő előadások hangzóttak el: Vicze Károly, temesvári tanár a Bánság történetét, Krestyán Ilona tanárnő Zombolya kistérségi gazdasági viszonyait ismertette a 20. században, Blazovich László, a Szegedi Egyetem tanára érdekes előadást tartott a magyarországi településhálózat változásairól, különös tekintettel a Dél-Alföldre és Aradra.

Ebéd után a következő előadásokat hallgattuk meg: Kordics Imre, Nagyváradról, Bihar megye pusztuló műemlékeit, Bara István, Szatmárnémetiből, Szatmár megye már elpusztult és pusztuló műemlékeit ismertette, Velcsov Margit, Nagyszentmiklósról, a Révai Miklós-obeliszk történetét, Ujj János, Aradról, az újaradi Szentháromság-szobor és kereszték szomorú sorsát mutatta be. Maksay Ádám, kolozsvári építész vitaindító Pusztuló templomaink című előadását, amely valóban heves vitát váltott ki a műemlékvédők körében, a szerző hiányában Dukrét Géza olvasta fel.

Szombat délelőtt a következő előadások hangzóttak el: Fazekas Loránd, Szatmárnémetiből, a szatmári tűzoltótorony száz évét ismertette, Wagner Péter, Budapestről, a székeli népi építkezést mutatta be, valamint az erről készült kiállítását. Ezután könyvbemutatók következtek: Jancsó Árpád: Temesvár régi ábrázolásai, valamint Krestyán Ilona: A temesvári iparoktatás kezdeteiről című köteteket Jancsó Árpád, aradi építész ismertette. Dukrét Géza köteteit (Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében, Érmihályfalva – Barangolás múltban és jelenben, valamint a Hegyköz, történeti monográfia) Nagy Aranka, Kovács Rozália illetve Kupán Árpád mutatta be. Lázár Éva, mezőfelei tanítónő, a gyékény feldolgozását ismertette, mint élő népi kismesterséget. Puskel

Péter Aradról, Boros Béni mérnöknek, a helyi érdekű vasutak megálmodójának és megépítőjének a munkásságát ismertette. Pávai Gyula, szintén Aradról, egy elfelejtett aradi költő, Csécsi Nagy Erzsébet költészetéről értekezett, Vesselényi Tibor Nagyváradról, Bihar megye kisiparának metamorfózisát mutatta be a 20. század derekáról. Székely Sára, nagykarolyi néprajzos, a nagykarolyi képfestés titkaiba vezetett be, majd Pásztai Ottó Nagyváradról, a váradi szemkórház és a Grósz család történetét ismertette. Dávid Gyula, a Debreceni Egyetem tanára izgalmas előadást tartott a magyar nyelv múltjáról és jövőjéről.

Ebéd után még a következő előadások voltak: Deák József (Borossebes) a borossebesi kultúra történetét, Székely Antal (Ombod) a 240 éves ombodi iskolát ismertette, Kupán Árpád (Nagyvárad) a filmgyártás próbálkozásait és sikereit sorolta fel a 20. század első évtizedeiből. Érdekes előadást tartott Bessenyei István (Segesvár) a keresztény naptár kialakulásáról. Az előadásokat közgyűlés követte, amelyen a rövid beszámoló után az egyesület aktuális problémáit tárgyalták meg. A közgyűlés tisztújítással zárult, a régi elnökséget újra megválasztották – elnök: Dukrét Géza, alelnök: Bara István, titkár: Nagy Aranka.

A harmadik nap szakmai kirándulással telt: Csátádon (Lenauheim) megtekintették a Lenau-émlékmúzeumot és szobrot, Nagyszentmiklóson a Nákó-kastélyban levő Bartók Béla-émlékmúzeumot, a római katolikus templomot, Csanádon a hajdani püspöki székesegyházat.

A több mint hetven résztvevő számos új ismerettel gazdagodva és lelkiileg feltöltődve tért haza. A jövő évi konferenciát Szilágycsehben szervezik meg.

DUKRÉT GÉZA

Nagygalambfalvi utca (pasztell)

Sztánai farsang hatodszor

A többi kalotaszegi faluhoz képest az olvasó aránylag keveset hallott Sztánáról, az Alszeg nevű tájegységének legkisebb településéről. Elsősorban mérete és jelentősége miatt, de hányatott történelmi és adminisztrációs változások, helyesebben az önkényes ide-oda kapcsolások hozzájárultak jelentőségvesztéséhez. Mert kezdetben Bihar vármegyéhez tartozott, majd Kolozshoz került, végül 1968 után legnagyobb meglepetésre a lehető legkedvezőtlenebb döntés született. Kalotaszeg vidékét kettévágták: fele maradt Kolozs megyében és a másik fele pedig Szilágysághoz került. A gyatra vasúti és közúti közlekedés miatt szinte teljesen elzárták a világtól és főleg a megye központjától, Zilahtól. Még a községközpontba, Váralmásra sem egyszerű eljutni a rossz út miatt. Zilahra pedig mehetnek vasúton az állomástól Kolozsvárig, s onnan autóbuszsal még 80 km-t kell megtenni Szilágyság központjáig. Akinek van személygépkocsija és nem fél a rossz úttól, annak nem kell másfélszáz kilométert körülményesen utaznia.

Az említett adminisztrációs döntéskor, 1968-ban egyáltalán nem vették figyelembe a lakosság igényeit, a közlekedési viszonyokat, valószínű még térképről sem ismerték a több falu sorsát, sok száz és ezer ember mindennapi életét.

1989 után nemhogy javult volna, hanem egyenesen romlott a közállapot. Úgy tűnik, hogy senki földje ez a néhány település. Ezek közül a legkisebb Sztána: 1930-ban még közel 600 lakosa volt, amiből 352 magyar és 218 román. 1941-ben 358 magyar és 174 román nemzetiségű lakos élt itt. 2000-ben már csupán 180-an voltak, 133 magyar és 35 román. Ezután tovább apadt a lakosok száma: 2005-ben 165-en éltek itt, ebből magyar 133 és román 25.

A farsangi mulatságról

A kistelepülés lakosainak jelentős ez a rendezvénysorozat. Örömmel várják és fogadják a külföldieket és a szomszédos falvakból ide érkezett vendé-

geket. Mindnyájan jól érezték magukat. Körösfőről a polgármester Antal János vezetésével népes csoport érkezett. Szentkirály-Zentelkéről az alpolgármester is ott volt, s a szomszéd falusi református lelkipásztorok egy része is megtisztelte jelenlétével a farsangi ünnepséget. A háromnapos programba sok minden belefért.

A legfontosabb természetesen a bál volt. A kispesti wekerlések (Nagy Tamás, Romhányi András és Tóth Pál) megnyitották Kós Károly házai. Sztánai és kolozsvári épületek című kiállítását a kultúrházban, bemutatták Janitsek Jenő Sztána története és névanyaga című könyvecskéjét, fellépett a műsorban a kolozsvári Szarkaláb együttes, a budapesti Kertész Táncgyulet. Az egybegyűlteket megtekinthették a helyi gyermekek farsangi műsorát is, sor került kalotaszegi tánc- és énektanításra, rendeztek jelmezversenyt is a gyermekek számára, az inaktelki ifjúság is szerepelt a kultúr-műsorban, csengős-lovas szánkás kirándulást is szerveztek a Varjúvárhoz, a Szentimrei házhoz és a Csiga-dombra. A budapesti Valkó Banda reggelig húzta a talpalávalót a Csonka Erzszi néninél berendezett tánc-házban.

A sokszínű farsangi mulatság lelke és fő szervezője Papp Hunor volt, a helyi református lelkipásztor, akit munkájában segítette a Szentimrei Alapítvány, és külön köszönet illeti a Sztánai Műhelyt Budapestről. Szombaton délután több szomszéd falu képviselője és a budapesti vendégek vezetői részvételével érdekes megbeszélést tartottak. Döntés született arról, hogy március végén legalább 5-6 szomszédos falu megbízottjai egy kulturális-gazdasági civil szervezetet hoznak létre, amely elsősorban a kistérség művelődési tevékenységét hivatott majd összehangolni. Ez alkalommal felmerült olyan igény is, hogy ideje lenne a falvak népét, elsősorban a még gazdálkodni próbálkozókat friss értékes szakmai információkhoz juttatni. Erre manapság nagy szükség van, mert a nadrágszíj parcellákon kinlódó idős föld-

A megnyitó

A közönség

Jelenet Tamási Áron: Búbos vitéz című mesejátékából

A kolozsvári Szarkaláb együttes kalotaszegi legényest ad elő

Muzsikál a budapesti Valkó Banda

művelők ugyan még felszántják földjüket, de nem tudják, mit vetnek bele, amit még elfogadható áron értékesíteni lehet. S ez nagyjából érvényes az állattenyésztésre is. Azt ma már senki sem vitatja, hogy az EU-s csatlakozásnak – függetlenül attól, hogy 2007-ben vagy később kerül sor – nem csak nyertesei, hanem vesztesei is lesznek. Persze erről nem szeret senki sem beszélni. A mai, önellátásra berendezkedett, csupán a családi szükségletre termelők nagy többsége az ilyenszerű, kimondottan hátrányos helyzetű, kedvezőtlen adottságú térségből kerülnek ki. Amilyen az itteni kalotaszegi kistérség.

A sztánai népünnepség felemelő, lélekmelegítő volt valamennyi résztvevő számára. Ez azonban édeskevés ahhoz, hogy egymagában elegendő erőt adjon a mindennapi óriási nehézségek legyőzéséhez. Az itteni emberek – jobb későn, mint soha – rá kell hogy jöjjenek: össze kell fogjanak, mert egyedül egy család vagy egyén – magányos farkasként nem juthat messzire.

Sztána: ahogy Budapestről látják

Fekete Albert, a Corvinus Egyetem Kert- és Tájépítészeti Karán tanít. A diákokkal végzett terepgyakorlataik során került kapcsolatba a vidékkel s a benne élőkkel hét évvel ezelőtt.

– Két alkalommal is szerveztünk egy-egy kiállítást az itt végzett munkáinkból, ahova meghívtuk a sztánai fiatalokat is. Sokan járnak innen Magyarországra, ami nagymértékben hozzájárul, hogy reálisabb képet alkossanak a világról. Ezzel nincs baj. Aki el akar menni, ma már könnyen eljuthat Budapestre, bár magyarságtudatot itt kell megtanulni s megélni, csakis kisebbségben érzi, szenvedni meg igazából az ember. Ezt a sorsot kapta, ebbe született bele a sztánai lakos is. Mások húzogatták az államhatárt a fejük fölött, és nem kérdezte meg őket az égvilágon senki sem. Mint ahogy az itteni példa is bizonyítja, a kalotaszegi falvakat önkényesen két részre osztották. Azokat a többségben magyar lakta településeket, amelyeket kalotaszegi köztársaságnak tervezett annak idején Kós Károly Bánffyhungyad központtal.

– A sztánai farsangon több mint 90 évvel ezelőtt jelentős személyiségek is részt vettek. Többek között Kós Károly és Mórícz Zsigmond is. Várható a jövőben ismét eljönnek majd ide ismert közéleti személyiségek is?

– Ha erre van igény a házigazdák részéről, mi meghívhatunk bárkit, de hogy ki fog eljönni ide, az már nem tőlünk függ. Eddig mi a legfontosabbnak ezt tartottuk, hogy rendszeresen itt legyünk, mert ez már mond valamit és nem is keveset, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a két évvel ezelőtti sikertelen anyaországi népszavazás (december 5-én) nem kis mértékben megzavarta a határon túli nemzetrészekkel kialakult kapcsolatot. Szerencsére közöttünk nem okozott rövidzárlatot. Mi sokkal többre tartjuk személyes és közvetlen kapcsolatainkat. Az ide látogatóknak több mint fele már sok éve rendszeresen jár ide. Ami nagy mértékben hozzájárul ahhoz, hogy minél hitelesebb információ jusson el Erdélyből az anyaországi lakossághoz, hogy ne etethessék őket alaptalan félelemkeltő propagandával, ahogy az két évvel ezelőtt történt.

A szoros együttműködés eredménye az immár hatodik farsangi rendezvény, ami lassan hagyományteremtővé vált. Ide már úgy jönnek, mint haza.

– Az első években a szervezés nagy részét magunkra vállaltuk. Mára már a helyiekre marad, mi a vendégek utaztatásával foglalkozunk – mondja a csoport vezetője, Fekete Albert. Ma már közel százan jöttek. Az első években 70-80 vendég érkezett, számuk évről-évre gyarapodott. Ennél több jelentkező volt most is, de téli szezonban nem fogadhatnak, mert nincs több fűtött szoba.

Biztos, hogy sokkal nehezebb itt, mint egy magyarországi azonos lakosságú településen. Ezt nem vitatja senki sem. Nálunk azért ilyen falu nincs, ahol a kornak megfelelő minimális infrastruktúra teljesen hiányzik: nincs vezetékes víz, földgáz sem, postahivatal, iskola, óvoda, a vasútállomás távol, a közutak állapota siralmas s a mínuszokat tovább sorolhatnám. Magyarországon is vannak problémák, de egészen más a hangsúly, mert ilyen infrastrukturális el-látottság hiányával nem találkozhatnak nálunk. Ez a helyzet, ami itt van, azt hiszem nem általános erdélyi jelenség, még Felszegrre sem jellemző. Ott is egészen mások az életviszonyok. Nem lehet összehasonlítani a közeli Körösfőhöz, Magyarkapushoz vagy Tordaszentlászlóhoz. Hogy ne beszéljünk Székelyföldről vagy a partiumi és bánági településekről. Az itteni emberek hihetetlenül nehéz körülmények között élnek. Nekünk mégis jó ide jönni, látni, meggyőződni, hogy ragaszkodik a sztánai ember házá-

hoz, földjéhez, templomához, anyanyelvéhez. Ez példaértékű számunkra. Jó lenne, ha minél több pesti lakos eljutna egy-egy ilyen végvári faluba, ahol jótékony csend honol és a mai rohanó világban nem szakadtak szerteszét az emberi kapcsolatok a kis falusi közösségekben. Csak itt tudjuk igazán felmérni, hogy

mit is jelent az egészséges falusi levegő, s főleg az, hogy az ember nem ellenséget lát szomszédjában még akkor sem, ha ez történetesen nem magyar ember.

BARAZSULY EMIL

Öreg bor, fiatal vér

A Hargita Együttes Víg a gazda, víg a vendég című műsoráról

A műsor teljes egészében a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes szőlőtáncosainak koreográfiáiból készült, ez képezte az előadás rendhagyó voltát. Hivatásos együtteseknél bevett szokás meghívott koreográfusokkal közreműködni. Olyan szakképzett emberekkel, akik személyükkel garantálják a sikert. Az együttes táncosainak hosszú évek alatt szerzett szakmai tapasztalatai kiérlelték annak lehetőségét, hogy a táncosok ne pusztán előadó, hanem alkotó művészekként is bemutatkozhatnak. Ez a körülmény azzal a lehetőséggel kecsegtet, hogy az együttes táncosai idővel maguk is megbecsült koreográfussá válhatnak. A műsor alkotói elmondták, hogy számukra az ilyen és ehhez hasonló műsorok létrehozása olyan kihívás, amelyet szívesen vállalnak, ti. általuk képesek tovább lépni egy magasabb tudásszintre a néptánc és népzene világában. Mint mondták, ezen alkalommal abban is segítik őket, hogy eredményesebb oktatókká válhassanak, és a néptáncosok utánpótlásképzése folyamatában ne csak a tánclépéseket, hanem a táncok eredeti kontextusát és világát is átadhassák a gyerekeknek.

András Mihály művészeti vezető és igazgató, a következőképpen jellemezte e lehetőséget:

„Évek óta várjuk ezt a gyümölcsöt. A közelmúltban már saját termését hozta társulatunk, a Keletől Nyugatig c. produkcióval és most a Víg a gazda, víg a vendég műsorunkkal léptünk a közönség elé. Nem a vezető- és művészképző intézményekből jött szakemberek adták a műsorhoz a rendezőt, szerkesztőt, koreográfust, hanem a mi műhelyünk, iskolánk szülte a tehetséges szakembereket, koreográfusokat. Ezt intézménystratégiánk vitathatatlan eredményének tekintem.

Öröm és megtiszteltetés számomra alkotótársként dolgozni munkatársaimmal.”

A műsorszámok részletes elemzése előtt megemlíthetünk néhány, a műsor egészére jellemző vonást. Az ambiciózus műsor értékét az alkotó-táncosok egyéni teljesítményében lelhetjük fel. Mindegyik műsorszámról elmondható, hogy meglepően ügyesen voltak összeállítva. A táncok szépen egymásba kapcsolódtak, a műsort egész alkotássá téve, melyből sem elvenni, sem hozzátenni nem lehet.

Ezúttal hat szőlőtáncos: Antal Zsolt, Elekes András, Gábos Endre, Kósa M. Gabriella, Péter László és Rigmányi Júlia Katalin összeállítását tekinthette meg a közönség.

Az előadás során külön bizonyítást nyert, hogy a munkába fektetett idő, sem a vele járó lelkesedés nem volt hiábavaló. A közönségnek láthatóan tetszett a műsor. A változatos táncok és a táncosok

színpadi teljesítménye meggyőzőek voltak. Péter László koreográfiái: a Dunántúli kanásztáncok, a Kalotaszegi táncok és a Gyimesi táncok egyaránt nagy sikert arattak. A „kanászok” ügyessége éppoly figyelmet lebilincselő látványban részesítette a nagyérdeműt, akár a kalotaszegi koreográfia játékos értelmezéséből fakadó mókás jókedv – a lányok és fiúk táncbéli szerepének cseréivel – és a hagyományosan virtuóz tánctechnika. A gyimesi táncok a maguk archaikus ritmus-és dallamvilágával szintén hozzájárultak az előadás sikeréhez.

E táncokat érdemes külön is kiemelni az előadók művészi teljesítménye miatt. A Péter László és Rigmányi Katalin által előadott táncot bizony nehéz lesz bárkinek megismételni. András Mihály művészeti vezető, aki régóta és jól ismeri az együttes táncosait, a következőképpen nyilatkozott a gyimesi produkció kapcsán: „...az alkotó személyisége és az előadott darab jellege nagyon szerencsésen találkozott, a gesztusok részletekig menő kidolgozottsága meglepő könnyedséggel és természetességgel fonódott egybe a táncok iránti stílushűséggel. Amennyiben minden tájegység néptáncát ilyen színvonalon üzenünk, akkor teljes joggal beszélhetnénk arról, hogy mi, hivatásos együttesek hermészi feladatot látunk el a néphagyomány világában”. Valóban, még az árgus tekintetű szakma is kénytelen volt e táncok látán elismerően bólogatni.

Különbözik egyik műsorszámra sem volt jellemző a leggyakoribb hiba: a túljátszás. Mindegyik tánc a maga benső vérmérsékletének megfelelően lett előadva, ráhangolva a közönséget az általuk sugárzott érzésekre.

A Kósa M. Gabriella által összeállított Rábaközi táncokat különleges hangulatú fényjáték kísérete mellett mutatta be egy ügyes pár szerelmi-csalogatós táncát. Egyszerűen és pompásan.

Antal Zsolt összeállításában: a Galgamenti karkázóban és a Széki táncokban egyaránt fellelhető volt a táncalatt töltött hosszú évek tapasztalata. Galgamente körtáncaiban a lányok éneke és a színes szoknyák uralták a színpadot. Ezt követően a teljes széki táncrend színpadra került, a hajdani széki táncok hangulatát idézve.

Gábos Endre munkáját dicsérik: a Küküllőmenti népdalcsokor, a Felső-marosmenti táncok és a Sövidéki táncok. A Balázstelkén gyűjtött dalok hangulatos előadása, a vajdaszentiványi táncok forgataga és a színes sövidéki összeállítás mind kitettek magukért és a közönség vígságáért.

Rigmányi Júlia Katalin moldvai koreográfiája energikus és vidám jellegével sikeres összeállításnak

bizonyult. Egzotikus hangzásvilága, a táncok egyszerűsége és vérpezsdítő dinamikája megtalálta a közös hullámhosszat a közönséggel, mely háláját viharos tapssal fejezte ki.

Az ifjú Elekes András Homoródmenti népdalcsokráról is sok pozitívum mondható el. Az első alkalommal önálló produkcióval előállott ifjú táncos meglepően jól teljesített, színesebbé téve a mozaikműsor egészét.

Végül röviden meg kell említenünk a zenekart,

akik végig lelkesen, víg gazdához illően húzták a talpalávalót: Prezsmer László, Antal Tibor, Bíró Imre, Gidró Zsolt, Ráduly Zoltán, Sepsi Dezső és a sepsiszentgyörgyi Folker együttes.

Mindent egybevetve tehát elmondható, hogy a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes valóban akkor a legvígabb, ha vendégei vannak.

NYULAS FERENC

A ZSOBOKI NEMZETKÖZI ALKOTÓTÁBOR

A kilenc éve működő zsoboki nemzetközi alkotótábor kettős célt szolgál: megőrizni és a köztudat fénykörébe vonni a száz évvel ezelőtt, Malonyai Dezső és a magyar szecessziós művészek által felfedezett, kiemelkedően egységes és gazdag kalotaszegi népi kultúra mára megritkult, sőt pusztulásnak indult értékeit (építészet, viselet, szöttek, kő- és fafaragás, festett bútorok, kerámia). E festői leltárból kiindulva, Kós Károly szellemi hagyatékára alapozva, a kortárs európai és magyar festészet stílárís koordonátái között az alkotótábor olyan művek létrejöttét ösztönzi, amelyek az intellektuális-vizuális önismeret állandó korszerűsítését, hitelességét biztosítják.

A fent említett célok alapvető létéményese az a gyűjtemény, amely a tábor kilenc éve alatt készült kiváló művekből szerveződött. Ez idő alatt 75 művész látogatta a tábort: ezek közül 33 külföldi és 42 erdélyi művész volt.

Az ismételten jelentkező művészek mellett évente hívunk meg újakat is. Így, remélem sikerül megismertetni, megszerettetni Kalotaszeget a hazai és külföldi művészvilág jelentős képviselőivel. Ezért alakultunk vándortáborra. Bejárjuk Kalotaszeg falvait, dokumentációs anyagot készítünk, igyekszünk megismerni a hely jellegzetességeit, lakóit. Az összegyűjtött élményeket – melyek ihletforrásként szolgálnak – művészi átdolgozásban láthatja a nagyközönség a kiállításokon.

Az itt készült alkotások méltók Kalotaszeg egykori hírnevéhez. Olyan neves erdélyi, Magyarországon vagy Németországban élő, Erdélyből elszármazott és külföldi művészek a kiállítók mint: Tóth László Münchenből, Balázs Imre Vácról, Kádár Tibor Veszprémből, Paulovics László Szentendréről, Petkes József Nyíregyházáról, Nuridsány Éva, Gonda Zoltán Debrecenből, Árkossy István, Bencsik János, Botár Edit Budapestről, Barthos József, Petricsko Tánja, Roman László, Kostura István Ukrajnából, Daet Traudi Svájcban, Birte Ohsten Dániából, Kákonyi Csilla, Kántor Zita, Nagy Dalma, Molnár Dénes, Bálint Zsigmond Marosvásárhelyről, Sz. Kovács Géza Segesvárról, Jababos Imola Brassóból, Simó Enikő Sepsiszentgyörgyről, Szabó Vilmos, Barta Ilona Zilahról, Miklós János Belényesről, Suba László Tordáról, Fodor Éva, Forró Ágnes, Lészai Bordy Margit, Soó Zöld Margit, Tompos Opra Ágota, Veress Pál Kolozsvárról.

A művésztelep létrejöttéhez – szállást, kosztot biztosítva – a Bethesda gyermekotthon adott lehetőséget. Az ellátást, útiköltségeket pályázati forrásból tudtuk fedezni. Köszönetet mondok a Com-

munitas Alapítványnak, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának, az Illyés Közalapítványnak, hogy minden esztendőben segítségünkre voltak. Támogatásuk nélkül nem tudtunk volna eredményeket elérni.

A szállásért cserébe a művészek alkotásaikat adományozták a gyermekotthonnak. Így a Bethesda gyermekotthon kilenc év leforgása alatt egy szép gyűjteménnyel gazdagodott. A több mint 350 alkotás fele a Bethesdái, másik fele a művésztáboré.

Néhány évvel ezelőtt Ferencz Árpád lelkész meghívására több napot töltöttünk Magyarbikalonon. Az itt készült munkákat kiállítottuk a magyarbikalai falunapok alkalmából – a település fennállásának 750 éves, a templom 600 éves évfordulóját ünnepelték. E kezdeményezés több településen is visszhangra talált, és meghívták a tábor résztvevőit alkotni. Így például szép munkák készültek Körösfőn, Nyárszón, Sztánán, Magyargyerőmonostoron, Magyarvalkón.

Sok helységben jártunk már, de még számos falu várja, hogy művészeti alkotásokon megörökítsük. Szeretnénk Kalotaszegnek minden zegét-zugát, falucskáját megörökíteni. Ehhez kérem Kalotaszeg lakóinak segítségét. Ha megjelenünk valamelyik falu utcácskájában, udvarában rajzolni, festeni, fogadjanak olyan szeretettel mint eddig. Jegyenye, Győróvársárhely, Kiskapus, Magyarfenes, Lóna, Gyalu, Bogártelke, Daróc, Méra, Vista, Bács ezután következnek megörökítésre.

A vándorkiállítások sorozatát már elkezdtük. Kiállításaink voltak Körösfőn a Vasvári Napok alkalmából, Sztánán, Magyarbikalon a falunap alkalmából, Bánffyahunyadon, Torockón, Szentlászlón.

Minden évben, táborozáskor bemutatjuk Zsobokon, majd a Reményik Sándor Galériában a kolozsvári közönségnek is a Kalotaszegen készült munkákat. Ez utóbbi galériát a Reményik Sándor Alapítvány működteti. Az alapítványnak hiánypótló szerepe van. Célja megismertetni az erdélyi és magyarországi közönséggel e nagy költőnk életét és munkásságát. Az évente megrendezett Reményik Sándor Emléknepok keretében konferencia-sorozattal, szavalóversennyel, megzenésített versekkel, kiállítással tisztelgünk nagy költőnk emléke előtt. A zsoboki művésztábornak a költő verseiből ihletődött munkáit állítjuk ki ilyen alkalmakkor. Ilyen típusú kiállításunk volt Óradna-Borbereken, Debrecenben, Marosvásárhelyen, Pécsen, Szegeden. A művésztábor anyagát nemcsak Erdélyben, hanem Magyarországon is szeretnénk bemutatni. Kilenc év leforgása

alatt a zsoboki tábor számos neves erdélyi művészt, néprajzost, történészt, író, költőt hívott vendégül. Előadásai nagy élményt nyújtottak nemcsak a művészeknek, hanem a nagyközönségnek is. Megemlítem néhány jeles személyiség nevét, akik elfogadták meghívásunkat: Szentimrei Judit, Pozsony Ferenc, Keszeg Vilmos, Faragó József, Kallós Zoltán, Kántor Lajos, Péntek János, Balogh Ferenc, Kovács András, Benkő Samu, Ruha István, Buzás Pál, Szabó Zsolt, Bogdán István, Csávossy György, Fodor Sándor, Lászlóffy Aladár, Molnos Lajos, Kötő József, Kónya Hamar Sándor. Hálával említem meg a tábor művészeti irányítóját, Banner Zoltán művész-történészt is.

Az egész Kalotaszeget szolgáló hagyományörző nagy alkotóház létesítésének gondolata évek óta foglalkoztat. Zsobokon szerettük volna megvalósítani. E célból telket is vásárolt a Reményik Sándor Alapítvány, Müller Csaba építésmérnök pedig imponáns tervet készített. Elképzelésünket támogatja mind az RMDSZ, mind az EMKE vezetősége és mindazok, akiket érdekel Kalotaszeg jelene, jövője.

Amikor a Kós Károly-napok alkalmával megismertük a bánffyhungyadi Kós Károly Társaság tagjait, úgy láttuk, komolyan veszik a kalotaszegi központ szükségességét. Több szempontból jobbnak láttuk, hogy ez a Hagyományörző Alkotóház éppen Bánffyhungyadon létesüljön, ez végeredményben Kalotaszeg fővárosa, a vidék központja. Lemondtunk tehát zsoboki tervünkről, átadtuk a tervrajzot is. Az Ilyés Közalapítványhoz benyújtott pályázatunkról lemondva, kértük a megítélt támogatás Bánffyhungyadra való átutalását.

Ha felépül az új alkotóház, a zsoboki tábor, mint Kalotaszeg képzőművészeti tábora folytathatja a megkezdett és kiteljesítésben levő munkásságát.

Kívánok a Kós Károly Társaságnak kitartást, erőt,

hogy a vállalt nehézségeken túljutva sikerüljön egy igazi, hasznos, egész évben működő, minden igényt kielégítő nagy alkotóházat létrehozniuk.

A zsoboki alkotótábor javaslatai a továbbműködéshez: az esztendő minden szakában lehessen különböző táborokat fogadni: festőtábor, fotótábor, kerámia-tábor, fafaragó tábor, bútorfestő tábor; legyen egy állandó kiállítóhelyiség, ahol a készült munkákat be lehet mutatni és értékesíteni; ugyan-csak itt ki lehet állítani és értékesíteni a szötteket, varrottasokat, kerámiát és faragásokat; a kiállítóhelyiségnek legyen egy alkalmazottja, aki a turistákat, esetleges vevőket fogadja; gyermekek részére is lehessen különböző táborokat szervezni; külföldi képzőművészek meghívásával az esztendő minden szakában működhetne a tábor, ami anyagi szempontból is hozzájárulna a Kós Károly Társaság fenntartásához.

Mivel a Kós Károly Társaság vezetőségében fiatal képzőművészek is vannak, a Zsobokon elindított munkában friss erővel bekapcsolódva tovább viszik azt a lángot, ami immár kilenc éve egyre nagyobb fényvel ragyogott Kalotaszeg kulturális életében.

Reményik Sándor sorával zárom: „egy lángot adok, ápolj tovább”. Szeretnénk, hogy a bánffyhungyadi láng központi irányítóként táplálna majd a többi kicsi kalotaszegi lángot. Jó lenne, ha ez a kicsi láng minden kalotaszegi faluba eljutna, minél tovább lobogna. Szeretnénk, hogy fénye beragyogja nemcsak Kalotaszeg, hanem egész Erdélyt. Így bebizonyosul, milyen igaza volt Vasas Samunak, amikor azt írta e vidékről: „Kalotaszeg a fényország”.

ESSIGNÉ KACSÓ KLÁRA

Romániai Magyar Dalosszövetség 2005. évi közgyűlése

2005. november 26-án, a Kolozsvári Református Kollégium dísztermében tartották meg a Romániai Magyar Dalosszövetség évi közgyűlését. A beszámoló Tóth Guttman Emese külön kitért az idén jubiláló énekkarokra. Ünnepelte a sepsiszentgyörgyi művelődési ház Cantus firmus énekkara, betöltötte fennállásának 25. évét. Az aranyosgyéresi Református Egyház Vegyeskara 85. jubileumát ülte, a kolozsvári Kerekdombi Református Egyházkórus 25 éves lett az idén, Máramarosszigeten a Hollósy Simon énekkar, Alsófelsőszentmihályon az énekkar 15 éves működését ünnepelte.

Örömmel értesültünk, hogy a kórustalálkozón számos külföldi énekkar is jelen van. Énekkaraink java részének külföldi társ- illetve testvérkórusa van, ezeket szívesen látják maguk között, az itthoniakkal együtt. Csíkszentkirályon, Csíksobotfalván, Szentegyházán, Székelydvarhelyen, Csomafalván, Négyfaluban, Marosvásárhelyen, Tordaszentlászlón, Szilágypercesenben, Kézdivásárhelyen is megjelentek a kórusaink zászlós felvonulással, hogy a templomi áhítat után vagy a templomban, vagy a művelődési házban folytassák az éneklést, mert tudjuk, hogy boldogok, akik a zene forrásának titkaiba merülhetnek, boldogok, akiknek lelke dalolni tud.

A közgyűlésen kiadták a 2005 évi RMD-díjakat is. A Jagamas János-díjat Bedő Ágnes tanárnő vehette át, a dicsérő szavakat Kállay M. Tünde mondta. A Márkos Albert-díjat Halmos Katalin tanárnő kapta, laudációját Balázs Ildikó igazgatónő mondta, Zsizsmann Rezső-díjat Kristófi János érdemelte meg, Buzás Pál értékelte volt tanítványának orgonaművészetét. A Rónai Antal-díjat Kövecsi Csaba vehette át Kelemen Antal igazgatójánár méltatása után.

GUTTMAN MIHÁLY

BEDŐ ÁGNES. Egy olyan nemzet lányaként; melynek volt egykor Kodály és Bartókja, úgy érzem, nem méltó egy zenetanár pályáját másként méltatni, mint viszonyítani az általuk felállított zsinórmértékhez. Ez a zsinórmérték a maga rendjén nemcsak komoly elvárást állít a zenepedagógus elé, hanem hitelt is ad munkájának. Kodály egy egész népet akart tanítani, s a széles világ figyelt fel erre a tanításra. Csak sajnos nem azok, akik a nemzet sorsát intézték. Nem tisztem méltatni, hogy mennyiben sikerült a magyar zeneoktatásnak követnie a kodályi útmutatást, de engedjék meg, hogy egyetlen pályatárs munkájának értékelésében megtegyem ezt.

„Ahogyan a görögöknél a zenének központi szerepe volt a nevelésben, nálunk is rangra kell emelni” – mondotta Kodály. És azt hiszem, külön feladatot szánt ebben a nemzet azon napszámosainak, akik a Zeneakadémia padjaiból kikerülve – amikor az ember azért mégiscsak művésznek érzi magát –, nem restelltek elfogadni a frátai általános iskola ének-tanári katedráját, amint azt Bedő Ágnes is tette. Frátát egy rövid Roska községi intermezzo előzte meg, ahol azért nem maradhatott, mert mindössze 4 énekóra volt az iskolában.

Bő nyolc éves megszakítást kellett megélnie tanári pályafutásában, mikor a törvény a kolozsvári személyazonossági feladására kötelezte volna. Hála Istennek, nem kellett túl messzire kerülnie a tudomány és művészet világától. Ennek ellenére bizonyosan komoly lelki próbát jelentett, hogy a tudományt és művészetet nem a katedra mellől ültethette a nebulus fejébe és szívébe, hanem a pult mögül kellett árulnia az arra éheseknek.

A Bedő Ágnes életében az 1989-es események valóban forradalmat jelentettek, hiszen ennek köszönhetően nyílt lehetősége már 1990-ben arra, hogy újra komolyan vehesse kodályi megbízását. A 3-as számú iskolát az Eminescu, majd az Apáczai Gimnázium követte, míg nem megérkezett mai állomáshelyére, a kolozsvári Sigismund Toduă Zeneművészeti Középfiskolába. Tehetséges, jórészt motivált zeneiskolásoknak zeneelméletet és más szaktárgyakat tanítani csak kiváló szakmai felkészültséggel lehet. A lelkiismeretesen megtartott, módszeresen és rendszeresen felépített órákon a gyerekek tudásomjának kielégítésén kívül sokféle elégtételt szerezhetett. Különösen sok erőráfordítással az évek során színvonalas karácsonyi és év végi ünnepélyeket rendezett az elemistáknak, a felső tagozatos diákjai pedig országos tantárgyolimpián szerzett díjakkal örvendezteték meg.

Nagyon fontos a karéneklés: a kollektív érzés, a közös erőfeszítésből eredő szép eredmény öröme fegyelmezett, nemes emberré tesz.

A karéneklésnek rég nem adtak ideális körülmények. De talán soha oly mostohák, mint az elmúlt rendszer Romániájában a magyar karéneklésnek. Találékony zenepedagógusként azonban Bedő Ágnes a frátai iskola kórusának is adott egy esélyt. Ha az egyetlen fellépési lehetőség a Megéneklünk, Románia volt is, a versenyek repertoárjába mindig sikerült valami értékeset is becsempészni a kötelező művek mellé. Mekkora elhivatottság kellett ahhoz, hogy falusi felnőtt kórusvezetést is vállaljon az ingázó pedagógus!

Meggyőződéssel igyekezte megszerettetni a közös éneklést és megéneztetni az együttmuzsikálás katartikus örömét minden iskolában, ahol ezután is tanított. Olyan évek is voltak, amikor 120 tagú gyermekkórus vezetését vállalta a város különböző iskoláiból, óvodáiból származó 5–14 éves gyermekek számára. Jelenleg a zeneiskola magyar tagozatának V–VIII. osztályos kórusát vezeti, mellyel sok színvonalas fellépést, kórustalálkozón, könyvbemutaton való részvételt tudhat a háta mögött. Saját példájával is elől jár a karéneklésben: alkalmanként együtt énekel a tordaszentlászlói női karral, osztozva a munka és a siker örömeiben.

A zeneoktatás szerencséje – Kodály szavaival élve, hogy az eredményes munkára vágyó tanárok a

déli harangszókor nem teszik le a vakolókanalat a malteros ládába... Hanem utazásokkal, tanfolyamokkal, szakmai találkozókra való részvétellel figyelmet, energiát, anyagi ráfordítást áldoznak azért, hogy tanítványaik többet, szebbet kapjanak „az élet-út virágos kertjein.”

Bedő Ágnes tanári pályájában is külön figyelmet érdemel a saját folytonos tanulására fordított energia. A továbbképzést egy részét nála is a véglegesítő vizsga, a második, illetve első tanári fokozat megszerzése jelentette. Emellett nyári szünidőkben változatos tematikájú tanfolyamokon vett részt: Budapesten módszertani továbbképző tanfolyamon, Bécsben gregorián kongresszuson, Székelyudvarhelyen, Kolozsváron, Vácon gregorián tanfolyamon, Sepsiszentgyörgyön és Szatmárnémetiben egyházzenei előadásokon. Az évek során nemcsak ismereteit gazdagította, hanem kamatoztatta is azokat, többek között az 1996-ban megjelent, általa átdolgozott III–IV. osztályos ének-zene tankönyvben, valamint népdalversenyek zsűritagjaként.

Befejezőként újra Kodályt idézem, hiszen talán ő fogalmazta meg a legszebben, hogy miért siet vissza a katedrához az anyagilag egyébként a pedagógus-sztrájk alatt és után is kisemmizett, vagy az időlegetesen betegágyra kényszerült pedagógus: „röviden: mert azt akarja, hogy tanítványai boldogabbak legyenek. Mert lehet mai korunknak akármennyi technikai vívmánya, ahhoz, hogy az emberek boldogok legyenek, csupán a vívmány, jólét, kényelem nem elég. A közösségi és az egyéni lelki harmónia kialakításához a zene lényeges segítséget tud adni, ezért van kulcsfontosságú szerepe a zenei nevelésnek.”

KÁLLAY M. TÜNDE

KÖVECSEI CSABA Valamikor a 90-es évek elején a barátsági fúvósta-látkozón egy szimpatikus fiatalembert pillantottam meg B-Helikonnal a nyakában vezényelve a zenekart. Amikor utána érdeklődtem, hogy ki ez a nem szokásos módon vezénylő karnagy akkor tudtam meg, hogy Kövecsei Csaba, aki fajtáját el nem hagyva, vele és általa próbál élni a világnak.

De ki is ez a fúvós, aki amellet, hogy gépészmérnökként tervezte a segesvári üveggyár termékeit, bekerült a fúvószene világába? Mint mindannyiunk életében a gyerekkor az az időszak, amikor megérint a zene szelleme, és ez Kövecsei Csaba életében kiemelten érvényes. Egy fúvóscsalád dinasztiájának harmadik nemzedéke, ahol a nagyapa az 1931-ben alakult fehéregyházi zenekar alapító tagja, édesapja a zenekar tagja és hangszerésze, ő a zenekar oktatója, vezetője és hangszerésze.

Már elemista korában akkordeonon tanul Segesváron, amit tovább bővíti a marosvásárhelyi Népművészeti Iskolában mint bolyais diák. Közben orgonajavítást tanul, az iskola dísztermében javítja az orgonát, mindezt azért, hogy közel legyen a hangszerhez és ezen keresztül a zenéhez. Katonaként is kapcsolatba lépett a katonazenekarral, mint brassói egyetemista az egyetem táncsoportjának zenészeként vált ismertté.

Életpályája több rokon területen bontakozik ki: a fúvóshangszer-oktatás, karvezetés, hangszerelés és a hangszerjavítás. Közel tízéves kapcsolatunk lehetőséget ad arra, hogy értékeljem Kövecsei Csaba fúvóskarnagy érdemeit az erdélyi magyar fúvószene vilá-

gában. Mint szörvényvidéken élő és tevékenykedő fiatal értelmiségit valószínű, az a kínai közmondás vezérel: „a gyertyát meg kell gyújtani és nem szidni a sötétséget”, és azt is tudja és vallja, hogy ott élni, ahol Petőfi vére áztatta a földet nem mindennapi kihívások helye. Hogy mit jelent egy szörvénytelepülésen magyar műkedvelő együttest szervezni és fenntartani azt a szomszédos Héjjasfalva karnagya Szali Mózes fogalmazta meg: „Egyetlen fogantyúnk az egyház, ha annak olyan papja van, aki részt vállal az ifjúság nevelésében.” És ha nincs, magunkra maradván küszködünk, próbálunk túlélni.

Kövecsi Csaba a Sövidéktől Udvarhelyig, Keresztúrtól Maroszélig azon ügyködik, hogy minél több karnagy vegyen részt képzéseinken, minél többen járjanak zenei szakintézményekbe, hogy az Erdélyi Magyar Fúvószenekar minél népszerűbbé váljék és magasabb színvonalra emelkedjen.

Igazi munkatársra és barátokra leltem a karnagy úr személyében, aki komolyan vesz minden olyan lépésünket, amit a Dalosszövetség Fúvóstagozata indítványoz.

Együttesét jó színvonalra emelte, szolgálja szűkebb hazája – Segesvár környékén élő – magyarságát és mindazokat, akik hallgatják zenekarának muzsikáját. Az a tény, hogy hangszerjavítóként egyre ismertebbé válik, nagyon sok erdélyi zenekar életében változást jelent, mivel változhat a zenekarok lerobant hangszerállományának a helyzete. Végre Kubát Ferenc brassói hangszerész után egy igazi szakembert köszönhetünk körünkben.

Mindezekért egy őszinte, tisztességes, becsületes fiatal karnagnak javasolom magam és az erdélyi magyar karnagyok nevében a Rónai Antal-díjat.

KELEMEN ANTAL

HALMOS KATALIN. A megtisztelő felkéréskor, ahogy a zenetanárnőről, kolleganőről, barátról: Halmos Katalinról laudációt írnak, az jutott eszembe, amit Kazantzakis a Zorbász, a görögben ír: „Táncolni kell Uram! A zene majd csak megjön valahonnan.”

Halmos Katalin egész pályája ezt bizonyítja, ő tudja, hogy a zene csodálata, belső akarása azok részéről, akiknek meg akarta tanítani, csak úgy lehetséges, ha következetesen megdolgozik érte tanár és tanuló együtt. Már a bácsi általános iskolában ezt vallotta, és 1979-től folytatta a mai Báthory Gimnáziumban. Az itt töltött első tanévben már nagy feladattal nézett szembe, ugyanis az iskola alapításának négyszázadik évfordulóját ünnepelte, és ünnep kórus és zene nélkül nincs. A kórust létre kellett hozni, a munka toborzással, válogatással és sok-sok próbával kezdődött. Ezek eredménye a sikeres fellépés és Halmos Kati első kórusának megalakulása. A lemorzsolódott nagykórusból egy csodálatos összetételű kamarakórus jött létre, amely a későbbi kórusok alapja lett.

Azóta, több mint 25 esztendeje van az úgy, hogy a szépen csilingelő gyermek-, de inkább ifjú énekhangot hall mindaz, aki a Farkas utcában végigsétál péntek késő délután. Lehet, hogy nem is olyan mindenkor az a csilingelés, vagy sokszor nem is éppen csilingel, hanem dörög, esetleg kissé hamisan reszel. „Valószínű nem is hallja meg mindenki, aki arra

sétál, de sokan akkor is halljuk – írja Maksay Ágnes volt kórustag – a felcsendülő madrigalokat, ha történetesen hétfő délután, amikor nincs kóruspróba, rohanunk el egykori iskolánk előtt, már szülői értekezletre iparkodva.” Ezek a volt kórustagok azért hallják ma is a zenét, mert Halmos Katalin Kodály meggyőződését vallva tanít, mely szerint „a cél, zenét művelő, zenét élvező és értő közönséget nevelni.” A cél fele haladás egy komoly állomása 1995, amikor a tanár kórusával részt vesz IV. Európai Ifjúsági Zenei Fesztiválon. A hazai előadások már 1990-től kiegészülnek a Pécsen, Mosonmagyaróváron, Budapesten történő fellépésekkel és sikerekkel.

1999-ben ünnepelte a Báthory István Gimnázium fennállásának 420. évfordulóját. Ebből az alkalomból húsz évfolyam volt kórustagjai léptek fel egy felejthetetlen koncerten Halmos tanárnő vezetésével. Kevés embernek adatik meg, hogy munkájának eredményessége bizonyítékot nyerjen, húsz év munkája visszaköszönjön, és azt mondja, ez a Te műved. Húsz évfolyam ötvöződése egy koncerten, így summázható az, ami ekkor történt. Pusztai Enikő egykori kórustag így emlékszik erre: „Ismerősök, ismeretlenek éreztük azt, hogy valami összeköti a társaságot, néha még Kati néni is csak karba tett kézzel nézte, hogy mitől szól ez ennyire együtt? Pedig ezt a valamit főleg öneki köszönhetjük.”

A nagy fellépések között pedig folynak a mindennapok, a következetes munka zeneórákon, a szolmizálás apró de lényegi munkájának tudatos vállalása. Halmos Katalin tanárnő azt vallja, hogy

Két purdé (fametszet)

azok a diákok, akik a matematikát képesek magas szinten művelni, játszva tanulhatják meg a szolmizálást, biztos alapot teremtve így a tiszta éneklésnek. Ebből az elvárásából a tanárnő soha nem engedett.

Az együtténeklés közösségteremtő erejét bizonyította az a már hagyományos koncert is, amelyre az iskola fennállásának 425. évfordulóján került sor. Most már 25 évfolyam kórustagjai versenyeztek és énekeltek közösen az iskola akkori kórusával. Szülő és gyermek találkozott a színpadon. A volt kórustagok gyermekei is ott álltak már a Halmos Katalin által vezetett kórusban, közösen élvezték a jól megérdemelt és szünni nem akaró tapsot.

A pedagógusi munka sok éves tapasztalata és a romániai magyar zeneoktatás sajátos helyzete, újabb feladat felvállalására ösztönözte Halmos tanárnőt. Megírta az V–VIII. osztályosok számára a magyar zeneoktatás tantervét. Ez nem csak tudást, munkát, hozzáértést, de komoly harcot is igényelt. A bukaresti tanügy-minisztérium nehezen fogadta el a magyar iskolák számára írt programot. Halmos Katalin itt is kitartó, következetes volt és végül tantervét elfogadták.

A jelenlegi szakaszban már új területek körvonalazódnak a tanárnő tevékenységében: zeneoktatás, kórusvezetés, tantervkészítés után tankönyvírás áll a jövő tervei között. Ehhez már csak időre van szüksége a tanárnőnek, hogy mindazt, amit hosszú évek alatt megvalósított, papírra is vethesse.

A Romániai Magyar Dalosszövetség Márkos Albert-díja megtiszteltetés, de ugyanakkor megérdemelt elismerése is az elévült munkának, valamint biztatás a következő feladatokhoz.

BALÁZS ILDIKÓ

KRISTÓFI JÁNOS ZSIGMOND életének, fejlődésének meghatározója a család. Több tekintetben és vonatkozásban is. Zeneszerető és -művelő képzőművész családból származik, édesapja id. Kristófi János ismert nagyváradi festőművész, édesanyja köröstarjáni Hoványi Judit szobrász- és kerámiaművész. Említést kell tennünk arról a fontos tényről is, hogy tízgyermekes nagycsalád hetedik gyermekeként jött a világra. A fiatalok a Körös menti családi házban rendezkedtek be, emeletes ágyakkal kiképzett külön szobában a lányok, a másikban ugyanúgy a fiúk. Mindenkinek megvolt a maga-kialakította életvitele. Ez az emeleteságy-együttes összehatásában egy középkori erődre emlékeztetett, melynek résein azonban fenyegető, barátságtalan hadiszerszámok, ágyúcsövek helyett mosolygó, barátságos gyermekfejek kandikáltak ki. A nagy, közös szobában pedig zongorán, hegedűn lehetett gyakorolni, muzsikálni. Ifjabb Kristófi Jánosnak tehát volt alkalma ebben a környezetben szépet, művészt látni-hallani. Élt is a lehetőséggel. Kipróbálta mindkét hangszert: a zongorát és a hegedűt is, végül az előbbi mellett döntött.

Zongoratanulmányait a kolozsvári zenei középiskolában folytatta. Az itt eltöltött évek alatt szorgos gyakorlással az élvonalba került. Több városban, köztük Kolozsváron, Nagyváradon, Székelyudvarhelyen, Szászrégenben koncertezett. Szólistaként előadta Arthur Honneger Concertinoját Guttman Mihály vezényletével, a kolozsvári iskolája zenekarának a közreműködésével.

Az érettségi után a kolozsvári G. Dima Zeneaka-

démia zongora szakára felvételizett, de a Ceaușescu-rendszer alkotta keret nem kedvezett neki. Ami félresikerült Kolozsváron, megvalósult Budapesten. Hangszert váltva, a magyar fővárosban sikeresen felvételizett a Liszt Ferenc Zeneakadémia orgona szakára.

Ettől kezdve Kristófi zeneművészeti fejlődése töretlen. A Szathmári Lilla útmutatásaival megkezdett orgonatanulmányait a Zeneakadémián Gergely Ferenc orgonaművész-tanár osztályában folytatta és 1996-ban szertett diplomát. Visszatért szülővárosába, Nagyváradra, mely várost tulajdonképpen el sem hagyta, hiszen Budapestre úgymond ingázott, miközben 1987-től kezdődően a Körös-parti város székesegyházának az organistája volt. Itthon, rögtön a zeneakadémia elvégzése után, egyetemi adjunktus lesz a Partiumi Keresztény Egyetemen. Tevékenysége egyre bővül. Orgonahangversenyeken lép fel belöldön és külföldön egyaránt. Külföldi sikeres koncertjei közül megemlíthjük a Magyarországon, Szlovákiában, Ausztriában, Németországban, Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában tartottakat. Fellépéseivel párhuzamosan a székesegyházi orgonista teendőit is eredményesen végzi, sőt figyelme hovatovább az egyházi zene értékeire terelődik. E témakör tevékenységének irányadó, fontos fejezetévé válik. Tudományos kutatásainak eredményei elméleti munkákban jutnak kifejezésre. Napvilágot lát több tanulmánya, éspedig: Levéltári adatok Nagyvárad XVIII. századi egyházzenei életéhez és Egy elfeledett ájtatosság: a negyvenórai ima. Mindkét tanulmány a Magyar Egyházzene hasábjain jelent meg. E tanulmányok szorosan összefüggenek Kristófi azon törekvésével, hogy az egyházi zenét minél jobban megismerje és megismertesse, közkinccsé tegye. Ezért is halad rendszeresen tovább a maga szabta megkezdett úton, pillanatnyilag doktorandusz a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Tanszékén.

Az eddig elmondottakat kiegészíti, Kristófi tevékenységét új színnel gazdagítja a Zene Tanszék mellett működő kamarakórus irányítása, vezénylése. Idézzünk a Michael Haydn nevét viselő kamarakórus célkitűzéseiből: „A kamara-énekkar 2002 októberében alakult meg. Az egyházzene-irodalom gazdag kincstára a mai ember számára nagyjából ismeretlen. Ezen az áldatlan állapoton kíván a kórus, a maga szerény eszközeit és lehetőségeit figyelembe véve változtatni. Az énekkar, névvalasztásával is szeretne emléket állítani a 18. század nagy egyházzene-szerzőjének, aki 1760-tól 1762-ig Nagyváradon tevékenykedett.”

Összegzőképpen elmondható, hogy Kristófi kivételes tehetségű, jól felkészült, sokat dolgozó és széles látókörű egyetemi adjunktus, Orgonaművész, karvezető, egyházzene-szerző, aki többszörösen is megérdemli a kitüntetést. Saját bevallása szerint a zene mellett kedvenc időtöltése a családjával való együtt-lét, mert – híven az otthoni, a magával hozott nagycsaládos hagyományokhoz – immár ő is négy gyermek boldog apja és reméljük, a sor nem zárult le. Vajon lesz-e náluk is szükség az emeletes ágyakra?

Sok sikert kívánunk Kristófi János Zsigmond további munkájához!

BUZÁS PÁL

Gy. Szabó Béla emlékezete

Születési centenáriuma mindenkinek csak egyszer lehet, még akkor is, ha olyan kimagaslóan jeles személyiség, mint Gy. Szabó Béla, a romániai képzőművészet Erdemes Mestere. Mert amikor 1905. augusztus 26-án Gyulafehérváron világra jött, a legtermészetesebb egyszerűséggel Szabó Béla néven anyakönyvezték, és csak felnőtt korában illesztette szülővárosának iniciálóját, a Gy. betűt neve elé, megkülönböztető jelként meglehetősen gyakori névrokonaitól.

Nos, a kerek évforduló alkalmából augusztus 11-én nagyszabású kiállítást nyitottak meg a híres-nevezetes Bánffy-palotában székelő Városi Művészeti Múzeum emeleti termeiben. A megrendezett centenáriumi ünnepség keretében a képtár tekintélyes fókuszát asszonya, Alexandra Rus, valamint a nagy művész hagyatékának lelkiismeretes gondozója, Ferenczy Miklós református lelkész tartott megnyitóbeszédet. Persze már korábban is – még márciusban – Nagyváradon a Királyhágómelléki Református Egyházkerület székházában is jó egy hónapig gyönyörködhetek az ugyancsak Ferenczy Miklós gondozásában tető alá hozott hasonlóan nagyszabású kiállításban a váradi művészetkedvelők, még azelőtt pedig Szászrégenben ugyancsak centenáriumi rendezvény jegyében a Jelenések Könyvének ihletében fogant Isteni színjáték szerzőjének, Dante Alighierinek Babits Mihály fordításában megjelent idézetekkel megtűzdelt kötete alapján rendeztek teljes egy hónapig nyitva tartott gyönyörű szép kiállítást.

A rövid Magamról című önéletrajzi vallomása-

Önarckép (olaj)

ban írja Gy. Szabó Béla: „Stephenson az oka mindennek(...) Ha nem találja fel a vasutat, akkor szüleim sem lesznek vasutasok, és sohasem helyezik őket Gyulafehérvárra.” Ott aztán a katolikus főgimnáziumban a kálvinista diák első eminensként érettségizik, de azt gyakran hangoztatta, hogy soha semmilyen hátrányt nem jelentett számára felekezeti különbsége. Kiváló rajztanára, Reithofer Jenő pedig, aki Budapesten Székely Bertalan és Edvi Illés

Belga horgászok (pasztell)

A centenáriumi kiállítás megnyitója: Ferenczy Botond, Alexandra Rus, Ferenczy Annamária, Németh Júlia, Ferenczy Miklós

Dr. Nicolae Igna számára készített exlibris (1938)

Aladár tanítványa volt, korán felismerte tanítványa kivételes rajzkészségét, és külön is foglalkozott vele, de a művészpályától óvta – bizonyára valami régi sebzettség miatt –, ezért tanácsára is, meg szülei kívánságára is (mert rendkívül szófogadó, jó fiú volt) Budapesten a Műgyetemen szerzett gépészmérnöki oklevelet. 1933-ban, a gazdasági világválságnak köszönhetően már munkanélküli volt. Kós Károly biztatására, aki azt kérdezte tőle: „FiataleMBER, miért nem mászik fára?” – azaz miért nem fog neki a fametszésnek?... hát nekifogott. Így született meg a Liber miserorum című, 50 kisméretű fametszetet tartalmazó képregénye. Noha a mű még a pályakezdő alkotások sorába tartozik, talán maga sem gondolta, hogy olyan átütő sikere lesz. Ám amikor a nagyon igényesen bíráló-szelektáló Magyar Bibliofil Társaság döntése 1935-ben Az év legszebb könyve kitüntetéssel jutalmazta Gy. Szabó Béla remeklését, sorsa végérvényesen eldőlt. Közben persze pasztellezett is, sőt olajképeket is festett, fametszetei is kapósak lettek, nyugodtan megélt tehát művészi tevékenységéből is. De saját művészi igényei is magasabbak voltak. Ezért 1936 őszén újra a magyar fővárosba utazott, hogy a Képzőművészeti Főiskolán amolyan külső hallgatóként Varga Nándor Lajos osztályán, kvázi tanítványaként, sikerült megszereznie a valódi szakképzettséget.

1939-ben már egy újabb képregénnyel, a Baranológönyvvel jelentkezett. A szaksajtó Masereelt

emlegette, a csodálatos képregények mesterét – és méltán. Mert grafikusunk valóban hozzá hasonló kvalitásokat mutatott, anélkül azonban, hogy epigonságról bárki is szót ejtett volna, mert Gy. Szabó Béla szigorúan a saját, egyéni útját járta. Számos kiállításban volt része, alkotásai nagyon is kapósak voltak.

1952-ben Állami díjjal jutalmazták idehaza is műveit.

Hányszor megcsodáltam 1940-ben metszett Júlia című fametszetportréját, amelyik műteremlakásának bejáratánál a jobb oldali falat díszítette (tudtommal ma is ott áll a Bolyai utcai Emlékházban). De a Divina Commedia 1975–1976-ban készült húsz nagyméretű fametszete már a legmagasabb szintet jelzi.

Sokat lehetne – és kellene is – még írni/beszélni Gy. Szabó Béla 1985. november 30-án bekövetkezett haláláig tartó, gazdag eredményeket felmutató életéről. Hálstennek azonban Murádin Jenő 1980-ban a Kriterion Könyvkiadó Kismonográfiák sorozatában megjelentetett, kiváló szakértelemmel megírt kötete minden valamire való hazai könyvtárban fellelhető, sőt a bibliofil olvasók is féltve őrzött kincsünknek tartják, de komoly, megbízható érdeklődőknek azért kölcsön adják. És minden új belelapozás igaz örömet jelent.

A Kolozsvári Művészeti Múzeum termeiben megnyílt centenáriumi emlékkiállításunk városunk művészetet kedvelő közönsége átfogó képet alkothatt Gy. Szabó Béla kimagasló életművének legszebb darabjairól.

Hisszük – sőt meggyőződésünk –, hogy Gy. Szabó Béla fekete-fehérben alkotott fametszetei, Dsida Jenőt idézve, ugyanolyan szín pompás alkotások, mint pasztellképei és olajfestményei, mindörökké a hazai magyar képzőművészek legkiválóbbjai között van maradandó helyük.

GÁBOR DÉNES

Kós Károly (fametszet)

Tudásomat, tapasztalataimat szeretném átadni tanítványaimnak

Kötetlen, baráti beszélgetés
Nagy Ödön szobrászművésszel

Szobrok, emlékművek... Ha nyitott szemmel járunk, elsősorban mi, a képzőművészeteket kedvelő és értő emberek megtapasztalhatjuk, hogy a köztéri szobrok, emlékművek újra reneszánszukat élik. És ehhez távolról sem szükséges Európa valamelyik fővárosába látogatnunk, szűkebb pátriánkban, Erdélyben is észlelhető a jelenség. Hogy élvezői lehetünk e szemet gyönyörködtető sokasodásnak, az részben egyik kortárs képzőművészünknek, a Csíkszeredában élő és alkotó szobrásznak, Nagy Ödönnek is köszönhető.

Nagy Ödön 1984-ben végzett a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola üveg- és kerámia szakán. 1985-ben került Csíkszeredába, 1991-től a helyi Nagy István Zene- és Képzőművészeti Középiskola tanára. Legelső találkozása a nyilvánossággal még főiskolai évei idején történt, a kolozsvári Korunk Galériában rendezte meg egyéni kiállítását, hidegtű technikával készített grafikáit mutatta be. Már a főiskolai évei alatt előszeretettel kacsingat a szobrászat felé.

– Mikor kaptad az első felkérést köztéri szobor elkészítésére?

– Az első megrendelést még 1990-ben kaptam a magyarországi, Zala megyei Keménfa község önkormányzatától egy háborús emlékmű elkészítésére. Ezt Ercsei Ferenc szobrászművész barátommal készítettük el.

– Ezzel tulajdonképpen egy öröndetes folyamat indult el alkotói pályádon.

– Így igaz, hiszen az első megrendelést követően szinte évente érkeztek az újabb felkérések Zala megye különböző helységeiből. Ezen munkák nagy része alkotótáborok keretében készült el.

– Sorolj fel néhányat.

– Szent István-szobor (Rédicsen és Bázakeretyén), a Holdleány (Alsópáhokon), szoborcsoport (14 szobor) a zalabaksai római katolikus templomban, Angyal és a stációk szoborcsoport (Hévízen), Corpus Christi (Alsópáhokon és Bázakeretyén). Ezek a munkák mind tölgyfából készültek, hiszen Zala megye köztudottam gazdag erdőkben.

– És az itthoni felkérések?

– Az első felkérés az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kiemelkedő alakjának, Gál Sándornak megmintázására szólt, mellszobor formájában. Ezt követte a város közismert és szeretett, fiatalon elhunyt zeneszerzőjének, Gál Árpádnak a bronz emléklakettje, a városi művelődési ház falán. A Petőfi Sándor-szobor (bronz) a csíkszeredai, a költő nevét viselő általános iskola udvarán található; az Ady Endre-emlékmű az Ady Endre általános iskolában; a Nagy István-emléklakett a festő nevét viselő zene

Munka közben

Corpus Christi

Szent István

Gál Sándor

és képzőművészeti középiskola homlokzatán. Az új Takarékpénztár előtti Forrás című térplasztikát (hegesztett rézlemez) Botár László képzőművésszel közösen készítettem el, a dr. Nagy Andrást ábrázoló emléklakett a volt szülőháza falán található, a Szent István-szobor (hegesztett réz) Csíkszentkirályon. Csíkszentmárton számára Tivai Nagy Imre emléklakettjét, a Mátyás József-emléklakettet készítettem el. A csíkszeredai milleniumi templom kupoláját díszítő angyalcsoportot (négy arkangyal) a közelmúltban készítettem, a templom oltárának Jézus-szobrát Koszti István képzőművésszel közösen alkottuk. Csíkmadéfalván tekinthető meg a Zöld Péter-szobor (Oláh Ilona, Münchenben élő írónő, a falu szülöttjének anyagi támogatásával készült el); Csíkrákoson a Cserei Mihály-szobor; Csíkcsatószezen az I. és II. világháborús emlékmű; ismét Csíkszeredában az Olimpikonok emlékműve.

– Miként, milyen körülmények között sikerült ezeket az alkotásokat megvalósítani?

– Azzal kezdeném, hogy nagy megtiszteltetést jelentettek számomra ezek a felkérések. És kimondhatatlan örömmel töltött el, hogy az emberek bíztak bennem, hittek e munkák megvalósításában. És itt kell köszönetet mondanom családomnak, messze-

menő türelmük, megértésük és segítségük nélkül nem születhettek volna meg ezek a szobrok, emlékművek. Arról is szólnom kell, hogy a megrendelések legtöbbje részben adományként készült el.

– Művészi, érzelmi szempontból a felsorolt munkáid közül melyik áll legközelebb hozzád?

– Mindenképpen a csíkszeredai milleniumi templom számára készített alkotásaim.

– Milyen tervekkel tekintesz a jövőbe?

– Már nekifogtam a Jézus szíve szoborkompozíciónak, amely szintén Madéfalvának készül és ugyancsak Oláh Ilona anyagi támogatásának köszönhetően lesz felállítva. Ezt követően Lászlóffy Pál, a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének elnöke felkérésére szeretném elkészíteni a Márton Áron Gimnázium homlokzatát díszítő Szent család kompozíciót. Mit is mondhatnék még, talán, hogy amíg egészségem és erőm engedi, szeretném folytatni. És ami ennél is fontosabb, hogy szakmai tudásomat, az évek során szerzett tapasztalataimat szeretném átadni tanítványaimnak, a felnövekvő nemzedéknek.

A szatyorkötés és funkciói Nagykenden

„Kis-Küküllő vidéke – ismeretlen föld” – mondja dr. Kós Károly az 1978-ban megjelent monográfiában (Kós Károly – Szentimrei Judit – Nagy Jenő: Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet. Bukarest, 1978), melyben részletesen elemzi a vidék építkezési szokásait, hagyományait, a szötteket, varrottasakat, az öltözetet. E dolgozat nem ezekhez a témákhoz kíván újabb adatokkal szolgálni, hanem egy eddig ritkán említett tevékenységet vizsgál: a szatyorkötést (a falubeli elnevezéshez igazodva ezzel a szóval fogok illetni mindenfajta lapifeldolgozást). A 20. század végén, a 21. század elején a Kendeken és a szomszédos Szentdemeteren már nem a Kós Károlyék által leírt szövés, varrás jelenti a kiegészítő keresetet, hanem a lapiból kötött szatyrok.

A kutatás színhelye a Kis-Küküllő völgyében fekvő Nagy-kend, amely félúton helyezkedik el (28–28 km) Marosvásárhely és Segesvár között az E60-as úton. Kis- és Nagykend közigazgatásilag teljesen összeolvadt, de kulturálisan továbbra is két külön falu. Lakosság szempontjából Nagy-kend majdnem kétszerese Kiskendnek. A 2002-es népszámlálás adatai szerint Kend lakossága 1499 fő, ennek 99,5%-a magyar. A felekezeti összetétel a következő: 95,5%-a református, 2,5%-a római katolikus, 0,5%-a ortodox, 1,5%-a egyéb.

A falunak van színjátszó csoportja, és néha a környékbeli falvakból, városokból is ellátogatnak a színtársulatok, néptáncgyűttesek. A Petőfi Sándor nevét viselő kultúrotthon 2001-ben kezdtek el javítani. A Kiskenddel közös, Sámuel József lelkész nevét viselő általános iskola ad otthont a kevés létszám miatt felszámolt szentdemeteri iskola V–VIII. osztályos diákjainak is. Az I–IV. osztályokban 75, az V–VIII. osztályokban

52 diák (V. osztály után sokan Gyulakutára és Erdőszentgyörgyre mennek) tanul.

A lakosság többsége manapság is mezőgazdasággal foglalkozik: növénytermesztéssel (búza, kukorica, szőlő, krumpli stb.), állattenyésztéssel (disznó, szarvasmarha). A környékbeli (főleg balavásári) piacokon értékesítik gabonájukat, állataikat. Általános ezen kívül a kiegészítő keresetként művelt szatyorkötés, főleg télen, amikor nincs mezei munka. A polgármesteri hivatal 32 vállalkozói engedélyt bocsátott ki, ebből 19 kereskedelmi jellegű (a többi mezőgazdasági jellegű). Ennek többségét az utóbbi időben korondi mintára divattá vált kirakodó üzletek teszik ki. Ez tulajdonképpen a szatyorkötésből nőtt ki. Persze, egyre többen keresnek a környékbeli városokban munkahelyet.

Megpróbáltam a „szatyorkö-

tök társadalmának” különböző rétegeinek képviselőit megszólaltatni. Volt közöttük parasztspecialista és a szatyorkötést háziiparként művelő is (A kategóriák elnevezésére lásd Juhász Antal: A vessző, gyékény, szalma és más növényi nyersanyagok feldolgozása. Magyar néprajz III. Kézművesség. Bp. Akadémiai Kiadó, 1991. 464–482). Egy esetben ta-

pasztaltam némi huzakodást a szakmai titkok elárulásával kapcsolatban; a válaszadást nem erőltettem. Kettő közülük nem először voltak interjúalanyok.

A munkafolyamat

A megkérdezettek különböző kukoricafajtákat ismertek, N. M. megkülönböztette a nyolcsoros („fehér lapija van”) és a micsurin („rozsdásbarna színű”), Sz. M. pedig a hagyományos, lófogú („puha a lapija”) és a hibrid („a lapi széle pirosas”) fajtát. A bő termést ígérő hibrid (micsurin) fajtáknak nincs igazán szép lapija. Legalkalmasabb a hagyományos (nyolcsoros, lófogú) kukorica lenne, ennek a levele hosszú, megfelelően puha, selymes és szép fehér.

Ma már az ültetés és a műtrágyával való behintés többnyire géppel történik, de azt többszöri, kézzel történő kapálás követi, és a begyűjtést is kézzel végzik. Kalákká alakulnak ki, közösen szedik, tisztítják a törökbúzá, majd válogatják a lapit. Akik nagyobb mennyiségben dolgozzák fel, vásárolnak meg másától is, a megkérdezettek közül Sz. M. és családja 50, míg N. M. és családja 300 zsákkal használ el egy évben. A frissen szedett lapit kénnel, „büdöskövel” fehérítik: „A fehérítés, az úgy történik, hogy egy nagy fóliába berakjuk, egy nagy nájlón fóliába, akkor egy rossz vederbe még belehelyezünk egy edényt, amibe meggyűjtjük a papírt, a papírra rászórjuk ezt a kénport. A vedret annyira leföldjük, hogy csak úgy szűrődjek át a füst, a szélit lecsináljuk, becsavarjuk, s úgy csiptetővel becsiptessük, s akkor hagyjuk egy olyan másfél, két órát, hogy jól járja át a füst, akkor megfordítjuk, hogy mind a két fele jól füstölődjék meg, amikor megfüstölődött, akkor kiborítjuk és megszáritjuk... ősszel megszáritjuk, vaegy hónapot, másfelet kitétsük a padlás földjére, akkor azután összeszedjük, zsákokba nyomjuk, hogy mégis ne porosodjanak.” (Sz. M.)

Minél frissebb a lapi, annál könnyebb dolgozni vele. A régi lapi megsárgul, romlik a szatyor minősége. Feldolgozás előtt meleg vízben áztatják, megpuhítják, és levágják a keményebb, feldolgozhatatlan végét. Kosárban, letakarva, hogy ne száradjon, maguk

mellett tartják a munkát alatt, ami történhet a házban, az udvaron, a kapu előtt, ahol többen tömörülnek, beszélgetnek, vicceket mondanak (ezért is terjedt el a kendiekről, hogy mindig mindenki a kapuban, úton van, mintha semmi dolga nem volna). A szatyrok fából készültek, szegekkel kiveret rámkra „húzzák fel” a lapit serítve. A rámt térdük közé szorítják, és fölé hajolnak. Ez a kényelmetlen pozíció gyakran testi fájdalmakkal jár (láb, kéz, kar, hát, nyak) és hátgerincferdüléshez is vezet. A tulajdonképpeni beszövény azután történik, alulról felfele, belülről kifele elv alapján. Itt különböző mintájú kötés (lapos, serített), díszítés (barackmákos, csíkos, csipkés stb.) lehetséges. A széleket szegővel erősítik meg. Egyetlen segédeszközük a horog (a nehezen elérhető helyeken ezzel húzzák át a szálat). A legvégén kerülnek fel a fülek, a díszítések. Az elkészült szatyrot a méretétől függően egy-két napig szárítják, hogy „megtartsa a formáját”. Régen (és néhol még ma is) ezután jött a kenes fehérítés: „Belétettük egy nagy kádba vagy egy hambárba, ügyesen karóba húztuk a fülénél fogva, alól megcsináltuk azt füstölődőgot, s öntöttünk rá büdös követ.” (R. E.) Értékesítés előtt ollóval megtisztítják a kiálló szálaktól. A tárgyak rendeltetésük szerint nagyon sokféle lehetnek: bevásárlószatyor, különböző formájú, méretű szatyor (válltáska alakú), lábasalávaló (alátét), lábtörölő, kenyértartó, szemetesveder, fakanál-, gyufa-, virágcserep-, ceruzatartó, befönt üvegek, kalapok stb.

A tevékenység szerepe a falu életében

A szatyorkötés eredetét csak részben sikerült felfedni. Sz. M., a 40 éves adatközlő azt nyilatkozta, hogy nem lehet ismerni e tevékenység eredetét. A 61 éves P. K. és a 68 éves R. E. azt mondja, hogy egy öreg szentdemeteri papbácsi hozta be Magyarországról, a II. világháború előtt. A 65 éves B. B. állítása megegyezik az előző két véleménnyel: „A háború után (I. világháború) nagyon szegény volt a nép. A szentdemeteri pap azt mondta, hogy ennek vége kell legyen, mert éhen halnak az emberek. Akkor elment valahova, ahol megtanult szotyrot kötni, itt-hon megtanította a szentdemeteri

asszonyokat. Nagykendről is átment egy pár asszony, és megtanulta. Azok a többinek is megtanították." Azt viszont egyikük sem tudta, hogy hívták ezt az öreg papot, pontosan mikor és hol tanulta a szatyorkötést.

Már az elején sem csak saját szükségletükre készítették (lévén, hogy ezek olyan eszközök, melyekből egy háztartásba nem kell sok), hanem értékesítés céljából. R. E. meséli, hogy mire használták őket a nagy bevásárlószatyrokat: „a mezőre vittük a delet benne”, „amikor még a zöldségesbe jártam (a termelőségvetkezést idején), tudtam belé paradicsomot, paprikát pakolni, s nem látszott úgy, mint a kosárban”. Portékáikat a szomszédos falvak vásáraitra vitték el (Balavásár, Nádas): „hát annyi, hogy ha egyszer pénz kerül belőle, akkor az ember jobb kedvvel dolgozik.” (Sz. M.)

A szatyorkötés, mivel gyors és vékony ujjakat igényel, már a kezdetektől női munka volt. A gyerekeket, főleg a lányokat már kiskortól erre szoktatják. A 3-4 éves kislány már segítkezik anyjának, a 10 éves már egyedül megkötí az egyszerűbb modelleket. Manapság nincs olyan nő a faluban, a beházasodottakat is beleszámítva, aki ne tudna szatyrot kötni, persze nem mindenki gyakorolja ezt a pénzkeresési lehetőséget.

A kommunizmus éveiben vált általánossá a szatyorkötés, amikor télen a „kollektívben” is ezt kötötték, sőt a betegesek nyáron is ezzel foglalkoztak. A falusi nének nem tudják, hogy kiknek adták el akkoriban ezeket, de azt tudják, hogy a megrendelők modelleket, mintákat, méreteket hoztak. Ez nagy fejlődést jelentett az addig valószínűleg elég szegényes mintatárnak. A kommunizmus évei után a kereskedők, főleg a korondiak, maguk keresték fel az ezzel foglalkozókat és adták le rendeléseiket. Ebben az időben ez a tevékenység csak kiegészítő kereset volt, főleg télen művelték. A korondi kereskedőkkel egyesek szorosabb kapcsolatot alakítottak ki, így idővel szervezettebbé vált az eladás: olyan személyek váltak ki, akik vállalták a kapcsolattartást, felvették a rendeléseket, összegyűjtötték az árut a többiektől is.

Talán ezeknek a továbbfejlődései a korondi mintára, a ház elé, az utca szélére épülő fabódék (90-

es évek eleje), melyekben a kendi szatyrokon kívül korondi kerámia, vesszőből, gyékényből, fából, gyapjúból stb. készült termékek, varrottasak is találhatóak. Amint elmondják, a vásárlók a kézimunkákat részesítik előnyben. Ma már ezek a kereskedők bonyolítják az áru értékesítését. A faluban rengeteget felvásárolnak, majd a megfelelő helyen, a megfelelő árura cserélik. Megindult az árucseres kapcsolat, de nemcsak a korondiakkal. Kapcsolatban állnak a székelyudvarhelyi, székelykeresztúri, sővényfalvi termelőkkel is.

A horizont elmozdulása

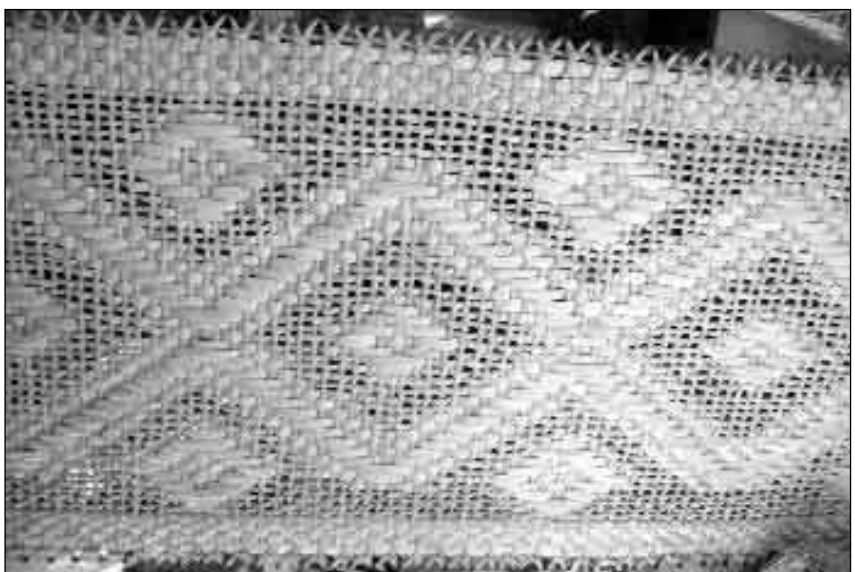
Kenden az első fabódét körülbelül 10 évvel ezelőtt építette meg, N. M. adatközlőm és az azóta már elhunyt férje: „nagyon szerettük ezt a munkát, és úgy láttuk, hogy Korondon is mindenkinek van ilyen üzlete. Hát elbeszélgettük a férjemmel, hogy itt is ugyanúgy lehetne, mer' a korondiak is felvásárolják a nagykendi munkát...” Ötletüknek nagyon sok követője akadt, mára a két faluban (Kiskend, Nagykend) 15 fabódé van. Szentdeméteren azért nem terjedhetett el, mert a falu távol esik a főúttól.

Sz. M. és családja is ilyen bódétulajdonos. Elmondta, hogy állandó kapcsolatban áll a korondiakkal, a nagy megrendeléseknek néha már nem tud eleget tenni, a család ilyenkor minden munkát elhagy, és csak ezt csinálja, ilyenkor a falu asszonyaival is köttet.

„Az üzleti kapcsolatok úgy jöttek, hogy mi is mentünk áruért, s egyik-másik megmondta, hogy ez ezt csinál, az azt csinál.” (Sz. M.) Szervezett árucseres folyik. Nemcsak belföldön sikerült kapcsolatot kiépíteniük, a kapu előtt megálló vásárlók többsége külföldi turista, akik adatközlőm elmondása szerint igénylik, szeretik és használják is a kendi szatyrokat. A volt vásárlók közül nem eggyel ma is tartják a kapcsolatot, azok rendszeresen visszatérnek. Nem csodálkozhatunk tehát azon sem, hogy olaszországi megrendelői is vannak.

N. M. és családja a családfő halála után abbahagyta az ezzel való foglalkozást. N. M. érzéketlenül meséli, hogy férje halála miatt

érezett fájdalomában, a munkába menekülve, új modellt talált ki: a virágot. „Ezek a modellek sajnos a bánatból jöttek, mert 9 évvel ezelőtt meghalt a férjem, s akkor annyira bús voltam, sírtam, hogy gondoltam, hogy azt ki se lehet bírni. Két hét múlva lementem, van üzletünk Kiskenden, kinyitottam az üzletet, s mikor láttam, hogy hogy teli van az egész ház áruval, s mennyi minden van, hát ott ordítottam egyedül, hogy Úristen, itt mennyi minden van, s az uram a temetőbe van, hát ez nem igaz, bárcsak meghalhatnék én is. S akkor leültem dolgozni, megmártottam a lapimat, s leültem dolgozni, mehátság jó volt, me dolog nélkül nem tudtam azelőtt se ülni, s így hogy foglaljam egy kicsit el magamat, s mikor nekifogtam dolgozni, hát gondoltam Úristen, úgy szerettem, mint a legszebb virágot, mer’ a virág így jött létre, s úgy kell mondjam, ahogy volt. S ahogy elgondoltam, akkor jutott eszembe, hogy a rózsát szerettem a legjobban. S gondolom, hogy jaj, Istenem, vajon nem tudnék én ebből a lapiból készíteni egy olyan rózsát, s ahogy elgondoltam, abba a szent helybe látam is, de a kezem csinálta is, azonnal meg tudtam csinálni aztat a rózsát.” „Utána amilyen virágra gondoltam, mer’ én a gyöngyvirágot szerettem a legjobban a virágok közül, akkor a gyöngyvirágot

csináltam meg, s utána az egészet. Még én is csodálkoztam rajta, Istenem, hát hogy is tudtam megcsinálni.” (N. M.)

A virág a faluban teljesen új mintának számított, N. M. eljutott vele a szebeni Háromszáz Mester kézműves kiállításra, ahol kiválasztották, hogy Amerikában is bemutatthassa tudományát. „Itt voltak az amerikaiak, hogy válasszanak ki 26 személyt, akiket meghívtak a washingtoni fesztiválra. S meglátták, hogy én mit csinállok, ott helybe kellett készíteni is, abba a helybe írták fel a nevemet, s meghívtak engem is. Ott nagy sikerem volt. Egyes-egyedül kellett autogramot adjak a sok nép közül... annyira tetszett a virág... és éjjel-nappal kellett készítenem. Mindenkinek volt standja külön, s jöttek az emberek, nézték, hogy ki mit dolgozik. Olyan szép szavakat nem hallottam soha életemben, mint amiket ott mondtak nekem. Olyan jól éreztem magamat mintha a mennyből szálltam volna le, annyira tetszett a virág, s mindenki úgy feldicsérte, s mindenki szerette, s meg is vették” (N. M.) Amint mondja, sikere volt, és azóta egyfolytában az van. Európa különböző országaiba látogatható el, rengeteg megrendelése van, ő és családja azóta a virágból él.

Ez a felfogás, ez az elrendezés már nem az, ami az 1950-es évek-

ben, vagy napjainkban a falu egyszerűbb parasztspecialistáinál megtalálható. Ezeknek az embereknek az életében már nem jövedelmekiegészítő szerepe van a szatyorkötésnek, életformává vált. Az országon belüli és a nemzetközi kapcsolatok kiépülésével, külföldön való jártassággal és jelentős anyagi haszonnal jár. A településen belül érzékelhető a tevékenységet háziiparként művelők iránti irigységgel telített tisztelet. Tekintéllyel, anyagi javakkal, megbecsüléssel, kapcsolatokkal, a látókör szélesedésével jár, az önértékelés növekedésével. N. M. mondanivalója már teljesen előkészítettnek tűnt, nagy önbizalomról, magas önértékelésről, öntudatról árulkodott viselkedése, beszédmodora (nagyon szívesen beszélt külföldi kapcsolatairól, sikereiről, tehetségéről). De miért van az, hogy amikor az újonnan kitalált virágok festéséről, elkészítéséről kérdeztem vonatkozott válaszolni? Idős adatközlőm ezt így mondta: „Tudod, hogy hogy van most? Úgy van, hogy ők amiket csinálnak, hát nem szívesen mutatassák meg senkinekse, hanem hogy nehogy valaki ellopja a modelleket.” (R. E.)

Pünkösöd vasárnapján jártam Sz. M.-éknél. Már meg volt kezdődve az istentisztelet, de ők ott-hon voltak, és talán a csíksomlyói búcsúsokra vártak, ahogy azt az azelőtti nap Korondon is láttam. Amikor N. M. különleges tehetsége került szóba, megjegyezte, hogy mese az egész, magyarországi kézműves könyvben látta a modelleket.

A fenti ütköztetések célja az, hogy kimutassuk, milyen élesen elkülöníthetők az időben és térben különböző síkokban elhelyezkedő, de alapjában véve azonos tevékenység funkciói, a társadalomban betöltött szerepe, a képviselt érték szerint.

BUCUR TÜNDE CSILLA

Adatközlők

B. B. – Boga Berta (sz. 1940)
N. M. – Nagy Margit (sz. 1952)
P. K. – Páll Karolina (sz. 1944)
R. E. – Rózsa Erzsébet (sz. 1937)
Sz. M. – Szakács Magdolna (sz. 1965)

„Az egész mű igen festői, kellemes hatású, művészi munka”

Sok nemzedék munkájára lesz szükség, amíg Kós Károly páratlan, sokoldalú életművének átfogó értékelése elkészül. Hiszen az adatgyűjtés hangyámunkájának befejezése is a távoli jövőbe utalható. Jelen sorok két levéltári forrásra kívánják felhívni a figyelmet, amelyek az építészeti hagyaték megértéséhez szolgáltatnak újabb szempontokat.

1913 végén befejezéshez közeledtek a kósi életmű egyik csúcsa, a Székely Nemzeti Múzeum sepsiszentgyörgyi hajlékanak építési munkálatai, közeledett az átadás időpontja. A vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősege – a múzeumépítés gondolatának felkarolója, erkölcsi és anyagi támogatója – bizottságot küldött ki a munkálatok megtekintésére. A Szalay Imre helyettes országos főfelügyelő (egyébként a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója) és Hüttl Dezső műszaki országos felügyelő (a műegyetem újkori Építéstan Tanszékének egyetemi tanára) összetételű bizottság december 8-án érkezett a háromszéki megyeközpontba. Hüttl egy hónappal később (1914. január 14.) megírt jelentésének megjegyzései elsősorban építőművészeti fogantatásúak, de muzeális és műszaki szempontokra is figyelmeztetnek. Kós egyéni ízlését méltató szavai annál figyelemreméltóbbak, hogy tudjuk, korábban (1909) maga is készített egy – meg nem valósult – tervet a múzeum részére. Szalay a miniszternek tett jelentésébe (a fogalmazvány kelte 1914. február 16.) belefoglalta Hüttl véleményének lényeges részeit, mindössze néhány jelentéktelen stílárius változtatást eszközölt. Hüttl Dezső gépelt jelentésének őrzési helye: Magyar Országos Levéltár, Budapest, K 736 1914. 66.

Szintén az Országos Levéltár őrzi (K736 1914. 31., három irat) Hüttl kézírásos jelentését a belényesi Kaszinó által szorgalmazott közművelődési ház részére készített tervekről. Kós felterjesztését és a csatolt nyolc tervrajzot Majovszki Pál osztálytanácsos a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletéből elküldte a Főfelügyelőségnek véleményezés végett (1914. január 3.). A műszaki jelentést ezúttal is Hüttl fogalmazta, s a bevezető összetett mondat kivételével szó szerint bekerült a miniszternek küldött főfelügyelő-ségi válaszlevél szövegébe (a fogalmazvány kelte 1914. január 14.). A levelek hivatkoznak a miniszter korábbi kapcsolatos leiratára (192515/1913. sz.), tehát az építkezést az illetékes felsőbb hatóság már jóváhagyta. Ezeknek az iratoknak a pontos dátuma azért jelentős, mert Kós későbbi visszaemlékezése szerint „a belényesi Kaszinó-épület” terveit 1922-ben készítette (Kalotaszegi vállalkozás. Korunk 30[1971]. 10. sz. 1507). A jegyzetben közölt rövid utalást Anthony Gall tiszteletreméltó adattára is átvette (Kós Károly műhelye. Budapest 2002. 305.), kiegészítve azzal az adalékkal, hogy a tervek megrendelése a helybeli Zágoni Dezső közvetítésével történt, bár Kós szövegében hasonló célzás nem található. Cser-

benhagyta volna Kóst emlékezőtehetsége, vagy egyszerűen az történt, hogy egy korábbi tervét 1922-ben újból elővette, felújította? Újabb adatok, további kutatások talán kinyomozzák az igazságot. Egyelőre tényként kell elfogadnunk, hogy Kós Károly 1913-ban a belényesi Kaszinó megrendelésére nyolc tervet készített a megépítendő közművelődési ház részére. Az idézett iratokhoz csatolt tervek sajnos elkallódtak, vagy a levéltár épületét ért bombatalálatok következtében megsemmisültek (1945, 1956). Még nagyobb kár, hogy megvalósításukra, a közművelődési ház megépítésére sosem került sor.

VINCZE ZOLTÁN

Jelentés

A Sepsi Szt. Györgyön épült Székely Nemzeti Múzeum épületéről.

A nagymélt. Vallás és Közokt. Miniszterium 1913. évi XI. 4. 16651 sz. a. értesítette a M. és K. Orsz. Főfelügyelőségét arról, hogy a Sepsi-Szentgyörgyi Sz.N.M. épületének elszámolását elfogadta, felhívta azonban a főfelügyelőséget, hogy szakértőjét küldje ki és muzeális szempontból is vizsgálta meg az épületet.

E megbízás értelmében szállottam ki Szalay báró h. főfelügyelő ö méltóságával 1913. évi dec. 8-án Sepsiszentgyörgyre és megtekintve és átvizsgálva az épületet van szerencsém jelentésemet tisztelettel be-terjeszteni.

A múzeum Kós Károly építőművész egyéni, az erdélyi építészetből vett motívumokból alakított, stylusában épült, teljesen egyszerű kiképzéssel, melynél az architektonikus hatást csak a felhasznált építő anyagok kellemes váltakozása és az érdekes csoportosítás adja meg. Az élénk tagozású alaprajz erős árnyékhatást biztosít a falfelületeknek, míg a színes faparkányok, az élénk színű vörös cseréptető, a fehér falsíkok és a nyers faszínben hagyott fa részek kellemes összhangot adnak a festői épületcsoportnak. Ez az egyszerű kiképzés a fönntartási költséget is a minimálisra redukálja.

Az épület belsejében ugyancsak érvényesül az élénk csoportosítás, és itt is a teljes egyszerűség mellett a helyiségek alakítása adja a kellő térhatást.

Némileg kifogásolható az előcsarnokból a lépcsőházba szolgáló 3 nyílás rendkívül szűk és alacsony mérete. Ezen azonban immár segíteni nem lehetséges. A lépcső falazott oldal mellvédje igen alacsony. Tudtommal a tervezetben rács van tetejébe fölveve, mely még el nem készült. Minthogy a korlátfal mai mérete tolongás esetén veszélyessé válhatnék, e rács mielőbbi fölerősítése okvetlenül szükséges.

A helyiségek belső hatása lényegesen nyerni fog

az alkalmazandó polychromia által, a mely elengedhetetlen föltétele volt az egyes termek tervezésének. Azonban anyagi eszközök híjával egyelőre elmaradt. Így legalább egyelőre a lépcsőházi nagy ablaknak színes üvegezése volna igen kívánatos, mert a mai provizórikus átlátszó üvegezés mellett a lépcsőház túlságosan intenzív világossága kellemetlenül bántja a szemet a teljesen fehér falak közt.

A termek mérete, beosztása, összeköttetése az elfogadott terv alapján készült és kifogástalan. Talán a cserépkályhák nagy száma tűnik föl a látogatónak. Ez azonban központi fűtés híján és mivel csak egyes helyiségek fűtettek állandóan, az ottani zord klíma mellett indokolható.

A termekben meg van adva az alap, mely kellő művészi festéssel és dekorációval ellátva, berendezése után pompás interieurókat fog adni a gyűjtemények fölállítására.

Szerkezeti szempontból nem volt módomban az épületet átvizsgálni. Ez túlmént volna megbízatásom határán. Konstatáltam azonban, hogy a padlásan a kémények tűzveszélyes módon vannak a tető faszervezetébe beépítve.

Egyes gerendák a kéményekbe be vannak falazva. E hiányra az államépítészeti hivatal főnökének, Vajna Lajos műszaki tanácsos úrnak figyelmét a helyszínen is felhívtam, és ő kifogásaimat tudomásul vette.

Szintügy veszélyes az, hogy némely kémény a tető fölött nem emeltetett ki eléggé. Ez a körülmény egyrészt a kémények húzását teszi tökéletlenné, másrészt a torony faszervezetű galleriájára veszélyes, mert egy a kéményből kirepülő égő papirus darab egyenesen a galleriába szállhat, és száraz időben veszélyeztetheti az egész épületet.

E hiányon részben ügyesen és ízlésesen alkalmazott kémény-toldókkal, részben pedig a torony-galleriának beüvegzésével lehet segíteni.

Az épület elkerítése még nincsen készen. A műhelyben láttuk az alkalmazandó székely kapukat, a melyek kétségkívül érdekesen fogják az előteret elzárni.

Általában az egész mű igen festői, kellemes hatású, művészi munka, mely céljának mindenestre igen meg fog felelni, hogy pedig belső hatása is biztosíttassék, még némi költséggel a belső díszítése is végrehajtandó volna, a mellyel az épület vidéki múzeumaink legérdekesebbjévé válhatnék.

Budapest, 1914. janu. 14-én

Dr. Hüttl Dezső s.k.
orsz. felügyelő

A Belényesi Kaszinó által építendő Közművelődési Ház terveiről, melyeket Kós Károly építész a nagymélt. vallás és közokt. Miniszteriumhoz beterjesztett, van szerencsém következőkben jelentést tenni.

Az épület a rendelkezésre álló saroktelken úgy van elhelyezve, hogy fő homlokzata az útvonaltól beljebb esik és az erősen kiszökő díszterem 5 méter távolban marad a kerítéstől. E mellett kétoldalt tágasabb tér keletkezik, a mely virágos kertül, illetve udvarnak van jelezve. A virágos kertről nyílik a Kaszinó csinosan tervezett bejárata.

A mellékutcában az épület a telek vonalában épül. Így az utcáról közvetlenül bejáró létesülhet a könyvtár és a múzeum egy-egy terméhez.

A ház e két termen kívül tágas kaszinóhelyiségeket, társalgót, olvasót, ebédlőt és dísztermet tartalmaz, utóbbi mellett két kis öltöző szobát, végül egy kisebb konyhát. Ugy a múzeumi, mint a kaszinóhelyiségekhez előtér tartozik, azonkívül kellő számokban toalettek.

Az alaprajz beosztása igen sikerült összeköttetéseket és csoportosítást tüntet föl. A helyiségek mérete, hozzáférhetősége és világítása minden tekintetben kielégítő és így azok a célnak, melynek szolgálni hivatva lesznek, megfelelnek. E helyiségekhez csekély méretű pince és egy kis mansarde-lakószoba csatlakozik, mint a konyharész szükséges kiegészítése.

Az alaprajz tehát minden változtatás nélkül elfogadható.

A szükségletnek megfelelő, meglehetősen nagy terjedelmű beépítés a legnagyobb takarékoságra kényszerítette a tervező művészt, a mi az épület falainak csekély magasságában, az egész épület alacsony hatásában jelentkezik.

Ez az oka, hogy a földszinti padló mindössze 30 centiméterrel van a környező talaj színe fölött, az épület főpárkánya pedig csak 4.10 m-nyire a járdától.

A helyiségek belső magassága 4.00 m-rel elegendő volna, de az épület az erősen lenyúló tetők miatt túlságosan rusticus benyomást gyakorol. A díszteremnél is megfelel a belső magasság, de a padló fölött 2.40 m magasságig lenyúló tetőszerkezet és deszkafödém annak térhatását nyomottá fogja tenni.

Különösen nemzetiségi vidéken épülő Magyar Kultúrházhoz mégis monumentálisabb vonás volna szükséges. Ez persze valamelyes többletköltséggel járna, pedig az épület beterjesztett approximatív költségvetése ily alacsony méretek mellett is túllépi a Nagyméltóságod hivatali elődje által 22698/1911 és 69928/1911 szám alatt engedélyezett 44640 Kor segítyt, amely többlet összeg talán a Kaszinó saját vagyonából volna fedezhető.

A költségvetés reálisan van számítva és a terv elfogadása esetére elvárható, hogy a kimutatott 57891 koronából az építés a legnagyobb takarékoság szem előtt tartása mellett, végre lesz hajtható. Takarékoság szempontjából elegendő volna tűzbiztos födémel csak a múzeumi és könyvtártermet ellátni, míg a többi helyeken megfelelne a bélléses borított gerendafödém is erős agyagtapasztással a padlásan.

1914. jan. 12.

Dr. Hüttl s.k.

Vihar előtt (fametszet)

Nemzetközi szinten teljesíteni

Beszélgetés Kulcsár Szabolccsal, a Kolozsvári Állami Magyar Opera karigazgatójával

A 2004–2005-ös évad az egyik legjelentősebb volt a sétatéri operaház történelmében, ennek jelentségéről kérdeztem Kulcsár Szabolcsot, a Kolozsvári Állami Magyar Opera karigazgatóját. Érdeklődtem a 2005. május 30– június 14. között megszervezett világpremiernek számító Bartók Béla Nemzetközi Operakarmester-versenyéről. Kérdéseim kiternek arra is, hogy miként szervezi mindennapjait a Kolozsvári Állami Magyar Opera, milyen gondokkal küzd. Végezetül a fiatal, pályakezdő karmester-karvezető terveiről számolunk be.

– Mi vezette arra, hogy végső soron a zenei pályát válassza?

– Zenével nőttem fel, ez csorgott a véremben. Első osztálytól természetes volt számomra, hogy zenei téren fogom képezni magam. Hogy operába kerültem, az egy későbbi mese, baráti körömből számosan már régen operatársulati tagok voltak. Csofálkoztam, mennyire bizonyos a programjuk és hogy tudnak így élni. Egyetemi éveim alatt el sem tudtam képzelni, hogy ezt bárki is bírná, sőt, több munkahellyel egyeztetni. Mindez addig volt így, míg Simon Gábor igazgató telefonon érdeklődött, nem vállalnám el az énekkar vezetését? Mivel kiskoromtól a mai napig énekkarban énekelek, szinte egyértelműen elvállaltam a kihívást. Közben tanítók a kolozsvári zeneiskolában és a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetemen. Az egyetemen karmesteri szakot végeztem, és az a tény, hogy az intézményen belül karmesteri megbízásokat is kapok azon kívül, hogy az énekkarral foglalkozom, egy óriási lehetőség egy fiatal, még kezdőnek számító művésznak. Mindkét feladatot párhuzamosan végzem, az énekkart nagyon megszerettem, jól dolgozunk együtt, ők érzik és értik stílusomat és én is ráéreztem arra, hogyan kell velük kommunikálni. A zenekarral úgyszintén nagyon jól dolgozom, fontos számomra, hogy a próbáimon jó hangulat uralkodjon.

– Miként született az ötlet, hogy a Kolozsvári Állami Magyar Operában egy olyan méretű rendezvényt szervezzenek, mint amilyen az operakarmester-verseny volt? A társulat helyt tudott állni?

– A terv egy évvel ezelőtt született egy bécsi impresszárió részéről. Én az énekkart kellett betanítsam és felkészítem olyannyira, hogy nemzetközi szintnek megfeleljen. Nagy örömünkre már a verseny ideje alatt pozitív visszajelzéseket kaptunk. Az első díjas francia karmester úgy nyilatkozott a férfikar Rigolettojáról, hogy „ezt megtartja magának”. Szerintem maximumon teljesítettünk, mindenki meg volt elégedve. Szerencsére intonációs gondjaink nem voltak, és kizárólag művészi szempontból kellett a karmestereknek dolgozniuk az énekkarral.

– Mennyiben segített a verseny abban, hogy a kolozsvári magyar opera külföldön is ismert legyen?

– Mivel nagyon kevés vendégkarmestert hívunk – és őket is Romániából, legjobb esetben Magyarországról –, elég kevesen tudnak rólunk. Az, hogy most az egész világból érkeztek versenyzők, számunkra nagyon jó. El kellett már induljon egy me-

net, hogy létezik a Kolozsvári Állami Magyar Opera és most ezt Franciaországban is tudják. Ezután, remélem, érdeklődnek fognak irántunk. Ezentúl nagyon jó nivón kell teljesítenünk és ennek hosszú távon, szerintem az lesz a következménye, hogy majd különböző országokból kapunk meghívásokat.

– Mit kifogásol a verseny szervezését illetően?

– A jó az volt, hogy nagyon sok kezdő énekes be tudott mutatkozni, lévén, hogy a társulatunk szólistagárdája elég kis létszámú. Jóformán ugyanaz a néhány ember énekel operettet, operát, kétnaponta stílust, esetleg hangfajt és énektechnikát váltva közelíti meg a különböző műfajú darabokat. Ezért volt szükség új emberekre is. Szervezés szempontjából lényeges akadályról nem beszélhetek. Ahhoz képest, hogy az országban nagyon kevés az ehhez hasonló rendezvény és mi először szervezünk ilyen méretű dolgot, úgy hiszem, nagyon jól meg tudtuk szervezni.

– Mivel magyarázható az, hogy csak az ünnepi gálán volt telt ház, a verseny első, második és végül döntő szakaszában előadott és kidolgozott darabokra csupán néhány embert volt kíváncsi?

– Az egyre inkább elérdektelenedő kolozsvári közönség a rovására írható a jelenség. Hogy a szakmát

Réthy Zsuzsával és Sándor Árpáddal a János vitéz előadás után

Közös kép a karmesterverseny győztesével, Vidier Luchesével

és a közönséget ennyire nem érdekelte az, hogy saját 3-4 karmesterén kívül – akiket egész évben láthat – most hirtelen 30 országból 38 féle megközelítésből láthatnak, hallhatnak különböző részleteket, megmagyarázhatatlan marad számomra.

– Mit tudna mondani a verseny kritériumairól és a szereplő karmesterekről?

– Meglepődtem azon, hogy Nyugaton már elismert nevek is jelentkeztek a versenyre. Általában a nemzetközi versenyeknek van egy íratlan szabálya, mely szerint minél több hasonló rendezvényen vesz részt, annál többet ér. Maga az a tény, hogy sok karmester úgy jelentkezett az első kolozsvári versenyre, hogy nem is tudták, hova jönnek, tiszteletre méltó. Az egyik japán versenyző mondta, hogy fenntartásai voltak Romániával és Kolozsvárral szemben, de szerencsére véleménye megváltozott. A nívó ennek köszönhetően magas volt. Érdekes, hogy több karmester ugyanazon a magas szinten dolgozott, nagyon jó szakmai felkészültséggel.

Számomra negatívumként könyvelhető el az, hogy a korhatárt nem szabták meg. Általában a nemzetközi versenyeken a felső korhatár 35 év. Hiányoltam azt is, hogy a bíráló bizottságnak csak három tagja volt, egy nemzetközi rendezvényen elkelt volna legalább hét, de szavazott az énekkar is, a szolista, a zenekar is. Ennek ellenére elkelt volna még néhány karmester a bizottságban.

– Mi a titka a japán karmesterek sikerének, tudván, hogy három japán és egy francia karmestert díjaztak?

– Ők nagyon felkészültek, bárhova mennek, az esti bulikon nem vesznek részt, inkább összegyűlnek egy hotelszobában és gyakorolják ugyanazt a darabot, egyfolytában a szakmának élnek, ami meg is látszik aztán. Ezen kívül zeneileg nagyon jó iskolájuk van.

– Pénzügyileg mennyire volt terhes ez az óriási megmérettetés a társulat számára?

– Ebből a szemszögből a verseny csak a karmestereknek volt nemzetközi jellegű, a társulatnak nem igazán. Nagyon sokszor azért éri meg külföldi operaházaknak is úgymond ebből a térségből való operaházat meghívni, mert még az útiköltséggel, előadásokat és előadókat fizetve is olcsóbban jönnek ki, mintha saját országukból saját zenészeket hívnának meg. A nívó

ezzel szemben messzemenőleg utoléri a külföld nívóját. Ezen a versenyen is bebizonyítottuk, hogy tudunk nemzetközi szinten teljesíteni.

– Visszatérve a sétatéri operaház mindennapjaihoz, milyen előadáspolitikát folytat az intézmény?

– Azt mondhatom el, hogy ezelőtt három évvel, amikor idekerültem, elég szegényes volt a műsor kínálat, nagyon sok darabot ismételtünk, nem volt olyan gazdag és változatos, mint az idei évad. Sokszor fogalmazódtak meg észrevételek, hogy miért nem játszunk ilyen meg olyan operát, miért nem megy ez az operett, miért nem játszunk gyermekeknek, miért nem megy az a balettelőadás... Most elmondhatom, hogy a 2004–2005-ös évadban minden volt, szinte az összes nagyoperettet előadtuk, persze, adások vagyunk még legalább két ilyen operettel, például a Csárdáskirálynővel és a Víg özvegygel. Jogos kérések is érkeznek be és ezeket szem előtt tartva próbáljuk összeállítani a műsortervet. Játszottunk nagyoperától modern operán keresztül az operettig, az új operettig, a balett-bemutatótól a rockoperáig mindent. Több ízben gyermekekhez szoltunk előadással, ilyen volt a Brémai muzikusok, a János vitéz vagy balettelőadások közül a Micimackó és a Hófehérke. Elmondható, hogy többféle érdeklődésű közönséghez próbáltunk közeledni.

– Köztudott, hogy Románia próbál Nyugathoz közeledni, ahol akár egy fél évvel előre tudják, melyek lesznek a műsorra tűzött darabok. Ezt a terv szerinti beütemezést a kolozsvári operaházban mennyire alkalmazzák?

– Ha belegondolunk abba, hogy mennyit keresnek itt a művészek egy hónap alatt, rájövünk, hogy csupán abból a pénzből nagyon nehezen lehetne megélni ebben az országban. Ezért sokan más operaházaknál, más filharmóniáknál vállalnak munkát. Ebből kifolyólag nagyon sok művésszel, szolistával kell egyeztetni: ki mikor tud próbára jönni, mikor tud eleget tenni egy felkerésnek. Az ilyen felkerések általában hirtelen érkeznek, és ennek köszönhető az aránylag instabil program. Addig, amíg a zsebünkben a „nívó” nem stabilizálódik, attól félek, a kialakult helyzeten sem tudunk változtatni. Persze, mindnyájan legalább egy hónapra előre szeretnénk tudni a munkatervet.

– Ön szerint mi a fontosabb: olyan darabokat játszani, melyek a közönség által kedveltek, vagy olyanokat előadni, melyekkel különböző nemzeti és nemzetközi díjakat lehet nyerni annak ellenére, hogy az nem feltétlenül a nagyközönség által kedvelt előadás?

– Szerintem elsősorban a közönséghez kell szólnunk. Ha egy produkciót úgy alkotunk meg, hogy a közönségnek is szól és díj elnyerésére is alkalmas, akkor ezzel duplán teljesítettünk. Az igazság az, hogy operettekkel nem lehet díjakat nyerni, viszont ez hozza be a kolozsvári közönséget, ami egyrészt érthető, beegondolva mindennapjainkba... Az operett nagyon alkalmas műfaj a mindennapoktól való elszakadáshoz, az ember eljön az operába, három órán keresztül szórakozik, családostól részt vesz egy közösségi eseményen, szünetekben elbeszélget a régi ismerősökkel...

– Az opera már komolyabb műfaj. Sajnos, az utóbbi években a fiatalok eltávolodtak az operától.

– Az amúgy is kismértékű állami támogatás kiégésértéke érdekében mennyiben tudja maga felé

vonzani az intézmény a magántőkét, tudván, hogy külföldön bizonyos esetekben a magántámogatások mértéke messze meghaladja az állami támogatásokat, és így hatékonyabban tud működni az intézmény?

– Ebben az országban nagyon kevesen és nagyon keveset áldoznak a művészetre. Nyugaton ez már rég nem így működik. Ott van teljesen magán alapú intézmény, zenekar, filharmónia és sokkal több támogatást kapnak, mint az állami intézmények. Az évad nagy hiányossága volt (és erre senki sem figyelt fel), hogy azt a bizonyos 1%-ot, melyet mindenki felajánlhatott az adójából, a magyar opera nem vonzotta maga felé. Mindenféle intézmény megalkotta a saját baráti társaságát e célból, az opera viszont ezt mellőzte. Remélem, jövőre ez meglesz és az operabarátok támogatni fogják az intézményt.

– Mivel magyarázható, hogy a román opera társulata több nemzetközi turnén is részt vesz, a magyar társulat esetében pedig már évek óta nem beszélhetünk egy komoly nemzetközi turnéről?

– Lévén, hogy a román opera felvette a nemzeti opera címet, a fizetésük is elfogadhatóbb lett, és mivel a román államnak ez a nemzeti operája, természetesen sokkal több előnyben részesül, mint a magyar opera. Nekünk többször kell támogatásért folyamodnunk, míg a román opera automatikusan előnyöket és külön büdzsét, támogatást élvez. Az idén nálunk is jelentkeztek nemzetközi menedzserek és a négy turnéajánlat közül úgy maradtunk, mint a mondásban: négy szék közt a pad alatt... Ez nem miattunk történt, hanem a külföldi amatőr menedzserek hibájából és komolytalanságából.

– Milyen reklámozási módszerekkel próbál a Kolozsvári Állami Magyar Opera közönséget vonzani az előadásokra?

– Nagyon jó plakátokat sikerült készítenünk, ez már jó dolog, ahhoz képest, hogy az előbbi években egy A4-es méretű fénymásolt plakátot ragasztottuk ki. Elmondhatom, hogy sikerült időben elkészíteni és kifüggeszteni a havi plakátokat is, amit régebben nem mindig sikerült. Weboldala sajnos még nincs az operának, de remélem, hogy hamarosan ez is megol-

dódik. Nemrég indult a Belépő című lapunk, mely az operabarátoknak szól, hasábjain igyekszünk érdekes információkat közölni a közönséggel.

– Milyen tervei vannak a zenei pályával kapcsolatban?

– Mikor ide érkeztem, volt egy íratlan megegyezés, ami szerint javarészt énekekkel fogok foglalkozni, viszont a karmesteri pályámat sem szeretném elhanyagolni. Remélem, hogy jövőre lesz alkalmam nagyoperákat is vezényelni. A jövő évadban szeretnék közelíteni a szimfonikus muzsikához is. Az énekekkel három éve tervezek egy kizárólag a cappella-előadást, hogy bemutassuk azt, mire is vagyunk képesek, mert sokat fejlődött és frissült, fiatalodott az énekkar.

A karmesterverseny alatt bebizonyítottuk, hogy nemzetközi szinten tudunk teljesíteni. A férfikart külön kell dicsérnem, Rigolettóban, a Brémai muzikusokban 18 ember tudott olyan nívón teljesíteni, mint például Párizsban a 150 tagú férfikar. Talán a zenekar áll a legjobban az intézményben, tagjainak számát illetően. A 43 tagú énekkar eléggé alacsony létszám, ennyi ember semmiféleképpen nem bizonyíthat úgy, mint például a külföldi 300 tagú énekkarok, ahol csoportokra osztva az egyik előadáson az egyik 150 ember, a másik előadáson a másik 150 ember vesz részt. Itt minden előadáson ugyanaz a 43 ember énekel, más megoldás nincs, és ezért marad el mindig az én tervem. Egyre zsúfoltabb a műsorterv, annak érdekében, hogy meg tudjunk felelni a közönség elvárásainak.

– Végezetül mit üzenne az olvasóknak?

– Azt üzenem: jöjjenek operába. Mindenképp igyekszünk a közönség kedvébe járni, minden réteghez kívánunk szólni. Az nem megoldás, hogy az ember kényelmesen leül a tévé elé és hatalmas, könnyefakasztó produkciókat néz, melyek közül a legtöbb teljesen értéktelen. Itt élő muzsika és munka folyik, és a közönségért történik minden.

PLEŠA RÓBERT

Prielle Kornélia életpályája

(1826–1906)

Szöke szépség, édes arc, hajlott orr, igazi eperajk és élénk, okosan beszélő szempár. Modora, tartása, minden mozdulata könnyed és előkelő, mintha csak csipkehullámos, koronás bölcsőből, s nem a máramarosszigeti szíjgyártó egyszerű fészkeből repült volna ki. Egész lényén báj és kecs, csodás varázs ömlött el. Valódi francia vér és teljes színészi temperamentum. (Molnár György, kortárs színész leírása)

Valamikor Máramarosszigeten az úgynevezett Szabó Aurél-ház falán márványablába vésett aranyos betűk hirdették hogy: „Ennek az épületnek a helyén állott a ház, melyben született hazánk nagy művésznője Prielle Kornélia. Ez az emléktábla 1896. évben Magyarország fennállásának ezredik évfordulóján állíttatott fel.”

A táblát elsodorta a történelem szele, de a város mai lakói közül

egyesek még büszkén emlegetik, hogy itt látott napvilágot az országos hírű színész. Egyesek még tudják, s nosztalgiával idézik, hogy a 19. században s a 20. század elején ez a Tisza és Iza vize által körülölelt, gyönyörű fekvésű, határszéli kisváros megyeszékhely, iskola- és kultúrközpont volt. Több mint százéves oklevelek, könyvek, színlapok tanúskodnak, milyen pezsgő műve-

lődési élet jellemezte hajdan Máramarosszigetet. A város kultúrára szomjas, műpártoló közönsége már 1821-től tárt karokkal fogadta az évente jelentkező, a szép magyar beszédet és a reformkor haladó eszméit terjesztő vándorszínészeket. Mi több, a város ifjúsága létrehozott egy műkedvelő színjátszó társaságot, melynek célja „játékot adni (...) a szelíd polgári társalkodás” előmozdítására. A

nemes szándék megvalósult, élő hagyománnyá vált, s csak a szabadságharc kitörésével ért véget. Nem véletlen, hogy innen indult ki országhódító útjára a 19. századi magyar színjátszás ragyogó csillaga.

Prielle Kornélia 1826. június 1-jén, „piros pünkösd” hajnalán született. Édesapja, Prielle József szíjgyártó mester volt. Ennek apja francia emigránsként került Magyarországra. Talán a francia ősöktől örökölte a művészno szellemességét, könnyed, csevegő modorát, amellyel korán feltűnt a színpadon. Anyjától, az erdélyi születésű Székely Eleonórától tanulta a szép, tiszta erdélyies magyar beszédet, s a színjátszás iránti érdeklődést. Keresztlevelében Antónia néven szerepel, de szülei kezdettől fogva Kornéliának nevezték. Két lánytestvére volt: Lilla és Emília, valamint egy öccse: Péter. Mindhárman színi pályára léptek és szép sikerrel játszottak.

Kornéliát nyolcévesen írták be az iskolába. Az értelmes és szorgalmas kislány már otthon megtanult írni és olvasni, így nem csoda, ha két év alatt el is végezte az elemi osztályokat. A gondos édesanya azonban még három

évig otthagyta az iskolában, ahol a kis Nelli – mint a tanító néni segítségével – kihallgatta az iskolatársait a leckékből.

Virágokat kedvelő, szelíd, ábrándos természetű kislány volt. Igazi ünnepet jelentett számára, ha a Szalaván útjain sétálhatott, vagy megpihenhetett az Iza partján... – emlékezik vissza egyik kortársa – , s megállapítja, hogy: „a hegyek, a természet szeretete ma is megmaradt művésznőknél, s bizonyára ott Máramaros szép vidékén, a zsenge gyermeki kedély fogékonyságában leljük későbbi üde, képzelmes világát, melyen művészete alapszik.”

Anyja szívesen vitte a kislányt a műkedvelő előadásokra, amelyek újabb lendületet vettek az 1830-as években. A város lelkes fiatalosága gyakran rendezett színlelőadásokat, amelyeken a város értelmisége is többször fellépett. A szereplő fiatalok közül Lövei Klárát, a felnöttek közül Várad Gáborát említenénk, mint a város később híressé vált személyiségeit. Ugyanakkor továbbra is gyakran látogattak el Máramarosszigetre olyan jeles színtársulatok, mint például a debreceni, valamint a kassai társulat, amelynek kiváló

tagjai közé tartozott az országos hírű Szentpétery Zsigmond, Megyeri Károly, vagy éppen Déryné Széppataki Róza.

A látottak hatására a kis Kornélia már tízéves korában elhatározta, hogy színésznő lesz. Kislányokból egy kis színésztruppot szervezett, s mindent eljátszottak, amihez hozzá tudtak férni: Mollière Botcsinálta doktorától kezdve Bolygó Laci zsványhistoriájáig, amíg ez utóbbit az éber mama le nem tiltotta.

Édesanyját korán elvesztette, s a gyermeklány maga kellett hogy foglalkozzon testvérei nevelésével. Ez azonban nem csökkentette a színjátszás iránti érdeklődését, ami idő múltán elhatározássá, akarattá szilárdult.

Tizenöt évesen, 1841. június 10-én lépett színre először Szatmáron, Tóth István társulatánál. Egy 11 éves kisleány alakította a Két gályarab című rémdrámában. Három hónap múlva Tóth társulata felbomlott, s ekkor apja az anyai ágon rokon Kilényi híres társulathoz adta.

A kis Nelli három évig játszott a Kilényi bácsi gyámsága alatt, s hamarosan csillaga lett a társulatnak. Csinos énekhangja lévén, al-

kalmazták kisebb operai szerepekre is. Dérnyé oktatgatta eleinte, s a gyermeklányka áhítattal hallgatta és bámulta a híres énekesnőt.

Tehetségesen és sikeresen játszott népszínművekben, vígjátékokban is. „Az ő vígjátéki szende leánykái, pajkos fiúalakjai elmondhatatlan benyomást hagytak hátra” – emlékezett vissza egyik színésztársa.

Ebben az időben Kilényi színésztruppja Erdélyt járta be. 1844-ben Nagyenyeden játszottak. Éppen ekkor jött oda vendégszerepelni Szigligeti Ede, a híres drámaíró és színész, aki a kis Nelli-ben felismerte a vérbeli tehetséget és szerződést ajánlott neki a Nemzeti Színháznál. A kislány hosszas habozás után elfogadta azt.

A Nemzeti Színházban 1844. dec. 17-én lépett fel először Szigligeti egyik darabjában. Neves, befutott színésznőkként, mint Lendvayné Hivatal Anikó, Komlósi Ida kellett versenyeznie a még kezdő, s alig 19 éves Kornéliának. Ez jó alkalom volt ugyan az önképzésre, de egyelőre nagyobb szerepekhez nem igen jutott. Azért egy év leteltével vidékre ment vendégszerepelni, ahol lelkesen ünnepelték, s ottmarasztották. Ez a változás előnyére vált, mert országszerte megismerték, főszerepeket is játszhatott, s a vidéki közönség rajongott érte. Emellett a vidéki színjátszás még jövedelmezőbb is volt a fővárosinál. Játszott többek között Nagybécskerekén, Nagyváradon, Kolozsvárott és Debrecenben.

Itt történt az a nevezetes találkozás Petőfi Sándorral, aki éppen akkor érkezett oda Erdődről, igen feldúlt lelkiállapotban, mivel a leánykérőként jelentkező költőt Szendreyék kikoszarozták.

Egykori szemtanúk így mesélik el a történeteket: „1845 októberében Debrecenben Kornélia Szigligeti Két pisztoly című darabjában Lenkét, a bárókisasszonyt játszotta. Egyszer csak eljenzést hallanak a színészek a leeresztett függöny mögül: Petőfi érkezett meg Erdődről. Éppen az a jelenet következett, melyben a Lenkét játszó színésznő atyja estélyén énekel. Prielle Kornélia az est tündető ünnepségének hódolva azon szerencsés gondolatra jött, hogy az előírt dal helyett Petőfi egyik ismert dalát énekelte el:

*A virágnak megtiltani nem lehet
Hogy ne nyíljék, ha jön a szép kikelet.*

*Kikelet a lány, virág a szerelem,
Kikeletre virítani kénytelen.*

(A virágnak megtiltani nem lehet)

Leírhatatlan volt a lelkesedés, amellyel az alkalmi rögtönzést a közönség jutalmazta. A fellelkésdett Petőfi a színpalán mögé rohant, a művésznőt egy forró kézszorítással és sokatmondó pillantással jutalmazta. Másnap meglátogatta, és feleségül kérte...”

A kortársak s az utókor sokféle magyarázatot próbált adni ennek a váratlan lépésnek. Mi csak a legmegbízhatóbbat, a Petőfivel jó barát Jókai Mór visszaemlékezését idézzük: „Alföldi útjából visszatért Petőfi betoppan a szobámba, s e szóval kezd:

– Pajtás, megházasodom.

– Tudom, mondom, megírtad erdőni leveledben... Násznagynak is meghívtál.

– De már nem Júliát veszem el. Megtudtam, hogy volt neki egy német katonatiszt gróf udvarlója. Német! Katona! Gróf! Három gyűlölet egy alakban. Elfelejtetem örökre.

– Hát ellenben kit fogsz elvenni?

– Prielle Kornéliát.

És aztán elmondta az egész idillt, hogy ismerkedett meg az ifjú művésznővel Debrecenben, hogy kérte meg rögtön a kezét, ha pap lett volna, aki vállalkozik rá, rögtön megesküdött volna vele. Most el vannak egymással jegyezve, s mihelyt itthon az ügyeit rendbe hozta, siet vissza a menyasszonyához, s vezeti oltár elé.

– Násznagyod leszek, de ismétlem, szív ügyében szerelemben, tanácsot se ne kérj, se ne adj.

Egész jólélekkel mondhattam ezt Petőfinek. Én Júliát nem ismerem, de ott láttam őt, ahová Petőfi helyezte előttem, egyszer az Olympon, másszor a Phlegetonban. Hanem Kornéliánál tudtam valamit. Azt, hogy ábrándokkal teljes, naiv kedélyű kedves teremtés... csupa szív az egész lény, önfeláldozó szív. Színészek között életem, sohasem mondott róla senki egy gúnyolódó példalózást sem.

Nem lett volna-e jobb, ha Petőfi megtartotta volna az új jegygyűrűjét?

Akkor tán még most is élne?

Azonban Petőfi visszament az Alföldre megint, de nem Kornéliához. Csak bosszú volt az, csak gyűlölet, nem egyéb, mint megkövesülése a szerelemnek. Ha már gyűlölünk, akkor már nem tudunk felejteni.

Petőfi mint Júlia férje tért vissza a fővárosba.”

(Jókai Mór: Petőfi eszmecsírái. Emlékrajz, 1891.)

Hogyan viszonyult ehhez az epizódhoz maga a művésznő? Mikor megkérdezték, színészkollegája, Gyulai Ferenc véleményét ismételte, aki így összegezte a kalandot: „Hiúság a Kegyed részéről, bolondság a másikeről!” Ezzel a fiatal lány elismerte, hogy egyetért vele, Kornélia csodálta, de nem szerette az országos hírű költőt, akinek nagysága egy perc megingatta szíve önállóságát.

Az igazi szerelem 1847-ben érkezett meg, amikor megismerkedett és házasságot kötött Szerdahelyi Kálmánnal, a tehetséges, fiatal színésszel. „Ez a két művészegyéység egymásnak volt teremtvé színpadon és az életben egyaránt” – állapították meg színésztársai. A magyar színpadi társalgásnak Szerdahelyi és Prielle Kornélia lettek első igazi meseterivé.

Nemcsak a kollegák vélekedtek így. Hiteles és meggyőző adatunk van arról, hogy milyenek látták a nézőközönség Prielle Kornélia játékát. A nagyműveltségű, és szenvedélyes színházlátogató Gyulay Lajos gróf kordokumentum értékű naplójában 1847. március 28-án ezt jegyezte fel róla: „Az Angyal és Ördög című új francia színműben Prielle Cornélia tegnap igen jól játszott, úgy, hogy jobban nem is lehetett volna. Meg kell adni mindennek a magáét. Nem vagyok neki különben nagy pártolója, de vannak szerepei, melyeket kielégítőleg ad. Ilyen volt a tegnapi. Angyal és ördög egy személyben, furcsa házi jelenetekben, ördög, mikor egyedül volt férjével, kit egyszer fel is pofoz, és angyal, mikor társaságban van.”

Szerdahelyi Kálmán és Prielle Kornélia boldog házasesetének az 1848-az szabadságharc kitörése vetett véget, amikor a hazafias érzésű ifjú férj jelentkezett a honvédségnél. „Ha három évig hű léssz hozzám, s vége a háborúnak, megint egymáséi leszünk” – mondta, és kardot kötött, elment a harctérre. Sok minden jött közbe: véres csaták, bujdosás, hűtlenség és csalódás, s az ideiglenes válásból igazi válás lett.

A szabadságharc bukását követő megtorlás hónapjait Prielle Kornélia Nagyváradon vészelte át egy baráti családnál. Itt ismerte meg Hidassy Eleket, a délceg honvédkapitányt, aki nemcsak jómódú földbirtokos, hanem színházkedvelő mecénás is volt. Kornélia engedett heves ostromának, elvált Szerdahelyitől s feleségül ment Hidassyhoz. A színháznak is hátat fordított egy időre.

A nézőközönség s az utókor nagy szerencséjére ez a házasság hamar véget ért. Hidassy pazarlása, amellyel az általa létesített színésztrüppöt ellátta s csödbe juttatta, de még inkább csalfa természetű, hűtlenkedése arra készítet-

ték a csalódott Prielle Kornéliát, hogy elváljon férjétől s visszatérjen a színpadra.

Továbbra is a vidéki társulatokat részesítette előnyben. Vidéken több tért talált az érvényesülésre, mint a Nemzeti Színházban, ahol olyan nagyon ünnepezt színésznőkkel kellett volna felvennie a versenyt, mint Jókainé Laborfalvy Róza, Bulyovszkiné, Szilágyi Lilla vagy Munkácsi Flóra.

Azonkívül az önkényuralom évei alatt a vidéki színészet tekintélyesebb és szabadabb volt, mint a pesti. A hazafiassághoz tartozott becsülni és pártolni a színészetet, amely a lapok és könyvek mellett a nemzeti szellem fenntartója volt. Pesten viszont a cenzúra árgus szemekkel figyelte a Nemzeti Színház előadásait, s állandóan rettegni kellett a betiltástól.

1857-ben Kolozsvárott, Szegeden, Szabadkán játszott. Innen hívták meg vendégszerepelni a fővárosba.

Pest-Budán többek között Dumas Gauthier Margit c. darabjában (azaz A kaméliás hölgyben) lépett fel. Játéka nem aratott osztatlan sikert. Vajda János – az akkor már ismert költő – túl szigorú bírálatát azonban több színkritikus is sietett jóvátenni. Idézzük Szigligetit, aki drámaíróként jobban meg tudta ítélni a művésznő alakítását: „nem volt kacér: ha cudar környezete, a grófnak emlegetése nem juttatja eszünkbe, hogy ő Gauthier Margitot játssza, azt hittük volna: Kornélia Júlia, a szeretet s a szerelem többi tündéreinek egyike áll előttünk. Nemes, finom volt anélkül, hogy keresettséggel az akart volna lenni, s a 3-ik felvonásban, midőn lemondva, szerelmesétől elválik, elragadó és megható volt, mert itt már – az akart lenni. Itt a művészet egész hatalmával ragadta meg szíveinket: azzal, melyet nem elég tanulmányozni, hanem érezni is kell, melyen nem látszik semmi utánzás, hanem amely a kedély mélységéből önként látszik felmerülni.” Hogy mennyire Szigligetinek volt ebben igaza, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy pályája során Kornélia 28-szor játszotta Gauthier Margit szerepét. A vendégszereplés szerződési ajánlattal ért véget

A szabadkai évad után 1859-ben Prielle Kornélia a Nemzeti Színház tagja lett. Április 25-én lépett fel a Bánk Bánban, Melinda

szerepében. A fővárosi sajtó ismét csak fukarkodott a dicsérettel. A Pesti Napló igen visszafogottan így elemzi játékát: „A szenvedést, midőn az könnyen olvad fel, szépen adja elő, de a kétségbeejtő, az örületbe hajtó fájdalom előadására nem bír elég erővel. A tisztelt művésznőt a finom társalgási nívó szerepekre tarjuk hivatottnak.”

Egy év leteltével szerződését nem újították meg. Ismét vidékre, ezúttal Pécsre távozott. Szüksége volt a nagyobb jövedelemre, hisz hadirokkant apját is ő tartotta el 1867-ben bekövetkezett haláláig. Nagylelkűsége közismert volt. Otthonában menedéket találtak idős rokonok, nevelt lányok, s egy-egy veterán színész is.

Fordulatot hozott az 1861. év, amikor a régi színigazgató gr. Ráday leköszönt, s az új igazgató, Nyéki igen csodálkozott, hogy Prielle Kornélia nincs a színház tagjai között. Azonnal levéllel kereste fel, s meghívta a Nemzeti Színházba. Kornélia előbb eleget tett pécsi kötelezettségének, csak azután jelentkezett és lett végleg a fővárosi színház tagja.

Szerencsés pillanatban érkezett, amikor a kor divatja hátat fordított a német és angol klasszikus történelmi drámáknak, s a nemzeti tárgyú darabok is lejáró félben voltak. Helyükbe a francia dráma kultusza lépett: újszerű témák, könnyed, játékos modorban előadva, mint a barátság, szerelem, csalódás, szerelmi háromszög. Megszületett a „társalgó színészet”. Deklamálás helyett csevegés. Ennek az új stílusnak senki sem volt olyan elhivatott képviselője, mint Prielle Kornélia és Szerdahelyi Kálmán, akivel a most már neves művésznő újból házasságot kötött.

Prielle Kornélia hamarosan fő alakja lett az új, franciás színműnek: a szalondramának. A modern nő jellemképét társnői megközelítőleg sem tudták hozzá hasonlónak alakítani. Talán francia vére is közrejátszott, hogy olyan élethűen tudta visszaadni az elegáns, szeszélyes, semmittevő úri hölgyeket, akik többet beszélnek, mint éreznek. Puritán erkölcsű anyjától kapott otthoni nevelése viszont meggátolta abban, hogy túlzásba esve sarkítsa a modern asszonyok hibáit.

Egy kortársa igen találóan így jellemzi: „Így szokás megdicsérni Prielle Kornéliát, hogy valódi

francia színésznő magyar kiadásban.”

Molnár György a jeles Shakespeare-színész, aki Nagyváradon látta játszani, ezt írja róla: „Egész lényén báj és kecs csodás varázsa ömlött el. Valódi francia vér, és teljes színészi temperamentum. Hangorgánuma zeneszerű a skála egész regiszterében, mely a finoman metszett piciny ajakról harmonikus zengzetességgel áradózt szét a nézőterem legtávolabbi, legrejtettebb zugaiba.”

A művésznő új világlátásban megjelent egyénisége annyira megnyerte a közvéleményt, hogy azontúl nem is akartak benne egyebet látni „szalondámánál”.

Szerdahelyi Kálmánnak 1872-ben bekövetkezett tragikus halála (szívszélhűtésben hunyt el 44 éves korában) megrendítette a „szalon-páros” jövőjét. Kornélia nem talált méltó csevegő partnert. Egyidejűleg a francia drámák is lassan kimentek a divatból.

Itt kell megemlítenünk a művésznő életének egy fontos és jellemző epizódját. 1865-ben Erzsébet királyné Magyarországon időzött, és kedve támadt, hogy a Bécsben is híres Prielle Kornéliát játszani lássa. Határozott kívánságára a Nemzeti Színház a Gauthier Margitot tűzte színre, amelyben Kornélia a címszerepet alakította.

Csakhogy azokban a napokban, amikor az előadásra sor került volna, a művésznőt rettenetes fejfőrcs gyötörte, ami nála rendszerint eltartott 24 óráig. Maga Radnótfáy intendáns ment el érte, hogy felkérje a szereplésre. A szobalány be sem akarta engedni szenvedő asszonya szobájába, s amikor végre sikerült beszélni vele, Kornélia rosszulletére hivatkozva visszautasította.

– Lehetetlen – mondta.

– Tegye meg, no, győgyuljon meg. Őfelsége a császárné a Gauthier Margitban kívánja látni!

Erre a megtisztelő hírre valahogy csak magához tért „Gauthier Margit”, és ragyogóan el is játszotta szerepét. A királyi vendég az előadás végéig ottmaradt páholyában, és le nem vette látcsövét a színpadról. A haldoklás jelenetét páholyából kihajolva nézte végig a felséges asszony, és ő kezdte meg a tapsot. Kornélia élete végéig büszkén emlékezett erre a sikerére.

Lassan az idő Prielle Kornélia felett is elsuhant. Fiatal szerepeket továbbra is vállalt, és meg

tudta őrizni a színpadon a fiatal-ság illúzióját. „Ez az ő hervadhatatlan zsenijének diadala. A bájos, üde hang, tiszta kiejtés, a kellem, mely előadásain előmlik, a legritkább csodaszamba megy a színpadon” – írta egyik méltatója. Gyakran játszott anya, sőt nagyanya szerepeket, de azokat is bizonyos üde színnel vontta be, hisz megőrizte hangja csengését, délcég testtartását. Az ő számára írta Csiky Gergely A nagymama c. színdarabját, amellyel bécsi vendégszereplése alkalmával nagy sikert aratott.

Így érte meg 1881-ben színpadra léptének 40. évfordulóját. Az egész országban lelkesen ünnepelték a kedvelt művésznő jubileumát. A Nemzeti Színház új igazgatója, br. Podmaniczky Frigyes 6000 Forintos fizetést ajánlott fel neki, s „ékes levélben” adta tudtára, hogy a szerződést életfogytiglan ohajtja megkötni.

Ugyanakkor a Nemzeti Színház első örökös tagjává választotta.

1891-ben érte meg 50 éves jubileumát, amely alkalomból egyik neves színésztársa így méltatta: „És elgondolom, mily kevesen részesültek e szerencsében, hány fényes név halványult el Prielle Kornélia mellett, míg az övé folyton fényben ragyog: nemcsak öröm járja át valónkat, hanem komoly megilletődés, valódi lélekemelő hangulat fogja el szívünket, midőn tanúi lehetünk ily nagy és szép pillanatnak.”

Színészi elhivatottságát, munkabírását tanúsítja, hogy csak a Nemzeti Színházban 266 szerepet játszott 1901 alkalommal.

Mi lehetett a titka Prielle Kornélia hervadást nem ismerő játéknak, szellemének? Talán az, hogy a veleszületett tehetségét, finomságát állandó önműveléssel csiszolta, gazdagította. Folyton és igen sokat érintkezett az irodalom és a társasélet előkelőségeivel. Alig van írónk, aki Prielleről, vagy hozzá ne írt volna. Köztük olyanok, mint Petőfi, Jókai, Szigligeti, Gyulai Pál, Beöthy Zsolt, Teleki Sándor.

Számunkra különös jelentőségű a szintén Máramarossziget szülőtte Lövei Klárával, gyermekkori ismerősével, a magyar lánynevelés úttörőjével fenntartott kapcsolata, levelezése. Színdarabokról, szerzőkről, színészekről váltanak eszmecserét. Szigeti vendégszerepléseire, évadnyitásokra

Prielle Kornélia nem egyszer meghívja a nála 5 évvel idősebb barátnőt. Gyakran fordulnak meg Máramaros egyik kies fürdőhelyén, Gyertyánligeten, ahol séntányt neveznek el róla. Máskor Lövei Klára örvendeztetni meg egy-egy szülővárosukra vonatkozó jó hírrel, s ilyenkor felidézi közös szülőföldjük nevezetesebb helyeit. „Ha az én kis tornácomon állok, s a petúniákról a magasba tekintek, a Várhegyet, Szombatlást, s a Szalavánt látom magam előtt, honnan oly üdítő lég terjed hozzám” – írja.

Barátságuk szilárd alapja a közös szülőföldhöz való ragaszkodás, annak szolgálata s népünk művelődésének felemelése – szent hivatásuk – az iskola s a színjátszás által.

Nemcsak az országos hírű művésznő ragaszkodott szülőföldjéhez, hanem Máramarossziget lakossága is számon tartotta életútját, büszkélkedett vele.

1887-ben megvalósult a régi álom, felépült a színház, melyet róla, Prielle Kornélia nyári színháznak neveztek el. Több mint 50 éven át volt Máramarosszigeten a magyar nyelvű színjátszás megszentelt helye. (Miután 1938-ban tűzvész rongálta meg, le kellett bontani.)

1896. augusztus 30-án, a máramarosi millenáris ünnepségek alkalmával avatták fel a Szabó Aurél ügyvéd házára helyezett díszes márványtáblát. A művésznő maga is jelen volt a tiszteletére rendezett fogadáson, s az azt követő színházi előadáson, ahol Sziget nézőközönsége lelkesen ünnepelte.

1905. május 28-án szigeti fiatalok küldöttsége kereste fel a fővárosban a már súlyos beteg művésznőt, s fejezte ki hódolatát és jókívánságait.

Nyolcvanadik születésnapját már nem érte meg, 1906. február 25-én halt meg Budapesten. Hamvait Szabadszálláson helyezték örök nyugalomra.

Emlékét hosszú évtizedeken át őrizte Máramarosszigeten a Színház utcában álló Prielle Kornélia nyári színház s a fentebb idézett márványtábla.

Szomorú, hogy ma már mindkettő eltűnt nyomtalanul. Máramarossziget szegényebb lett múltjának két értékes tanújával.

CSETRINÉ LINGVAY KLÁRA